

2023 tavasz

MADÁRTÁVLAT

ELHUNYT SCHMIDT EGON

Lapzárta után érkezett a hír, hogy Schmidt Egon, az MME tiszteletbeli elnöke, a Madártávlat magazin alapító főszerkesztője, Kossuth-díjas ornitológus író, közel száz könyv szerzője életének 92. évében, 2023. január 31-én elhunyt.

Egon bácsit március 10-én helyezték örök nyugalomra a fővárosi Farkasréti temetőben.

Egyedülállóan gazdag életművéről a Madártávlat következő számában emlékezünk meg.

A VILÁG MADARAINAK HELYZETE

Nemzetközi szervezetünk, a BirdLife International a világkonferenciáihoz időzítve – most már mondhatjuk – rendszeresen megjelenteti a State of the World's Birds (A világ madarainak helyzete) jelentését. Tavaly, a szervezet megalakulásának százéves évfordulójához kapcsolódva immár ötödik alkalommal készült el a jelentés, amely a madarak helyzetét tárja fel, de rajtuk keresztül képet kaphatunk a természeti környezet állapotáról is. Mivel a madarokról van a legtöbb adatunk és tudásunk, indikátorként, ha úgy tetszik, a bolygó lázmérőjeként is tekinthetünk rájuk. A madarakat érintő problémák rávilágítanak az élővilágot leginkább fenyegető tényezőkre. Jelenleg világszerte a madárfajok csaknem felének csökkenő az állománya, miközben mindössze hat százalékának növekszik. A riasztó az, hogy a világ legkülönbözőbb részein, ahol mód volt részletes vizsgálatok elvégzésére, ki lehetett mutatni, hogy a gyakori madárfajok állománya is erősen csökkenő. Csak néhány példát kiragadva: Észak-Amerikában a repülő rovarokat fogyasztó fajok állománya negyven százalékkal, Európában az agrárélethez kötődő madárfajok állománya ötvenhét százalékkal, India és Japán erdei madárfajainak állománya hatvankét és kilencvennégy százalékkal, Kenya ragadozó madarainak állománya pedig hetven százalékkal csökkent. A legfontosabb tényezők között az agrárterületek növekedése és a hasznosítás növekvő intenzitása, a gyepterületek zsugorodása, a nem fenntartható fakitermelés és erdőgazdálkodás, valamint az éghajlatváltozás szerepel.

A madarak mesélnek nekünk természeti környezetünk egészségéről, de mi rendszerint figyelmen kívül hagyjuk üzeneteiket – veszünk. A világ számos részét már most is szélsőséges erdőtűzek, aszályok, hóhullámok és árvizek sújtják, miközben az ember által átalakított ökoszisztémák küzdenek az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodással. Az adatok azt mutatják, hogy egy kihálási válságot élünk át, az elmúlt évszázadokban tevékenységünk következtében legalább 187 faj

pusztult ki. Szerencsére jó híreink is vannak, mivel a kutatásaink bizonyítják, hogy az elmúlt évtizedekben a tudatos védelemnek köszönhetően húsz-harminc madárfaj menekült meg a kipusztulástól. Olyan fajok, mint a réunioni sándorpapagáj, a kaliforniai kondor, a tarvarjú és a fekete gólyatöcs, már biztosan nem lennének köztünk, ha nem avatkoztunk volna közbe.

A hazai helyzet kicsiben tükrözi a globális megállapításokat: mezőgazdasági területekhez kötődő madaraink állománya tizennyolc százalékkal csökkent 1999 óta. Különösen veszélyeztetettek a hosszú távú vonuló fajok, amelyek a Szaharától délre töltik a telet, valamint a vizes élőhelyek, elsősorban az időszakosan sekély vízborítású gyepek, szikes tavak és mocsarak madarai (nagy goda, piros lábú cankó, nagy póling), de a klímaváltozás például a ma még stabil nádi sármányra is kedvezőtlen hatással lehet.

Ezekre a kihívásokra minden szinten megfelelő válaszokat kell adnunk. Nemzetközi összefogással a globális egyezmények megerősítéséért, mind ambiciózusabb, összehangolt akciókkal, fajmegőrzési programokkal például a vonulási útvonalak megőrzéséért, az EU természetvédelmi szakpolitikáinak megerősítéséért, egy természetbarátabb mezőgazdasági támogatási rendszerért és legújabbban egy olyan élőhely-helyreállítási szabályozásért lobbizunk, amely jelentős területeken érne el hatást Európa-szerte. Természetesen hazai és helyi szinten is növelnünk kell a ráhatásunkat, megfelelő válaszokat adva az új kihívásokra. Ilyen például a gyepekhez és vizes élőhelyekhez kötődő fajok fajmegőrzési programjainak tervezése és végrehajtása, melynek elengedhetetlen elemei az élőhelyrekonstrukciós munkák is. A madarak mesélnek nekünk természeti környezetünk egészségéről, és itt az ideje, hogy végre meghallgassuk őket.

Halmos Gergő
ügyvezető igazgató

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXX. évf. 1. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarorszáგért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Bányai Lászlóné és Skrionya Barbara

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: EPC Nyomda – Budaörs

FELELŐS VEZETŐ: Mészáros László ügyvezető

ISSN 1217-7156

A címlapon: Barkóscinege (fotó: Horváth Tibor)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

2023-ban az év madara a BARKÓSCINEGE

Egyesületünk 1979-ben indította el *Az év madara* programját, melynek célja a természetvédelmi problémákkal érintett fajok vagy madárcsoportok társadalmi szintű bemutatása. A több mint négy évtizede futó akció legutóbbi állomásaként a lakossági internetes szavazást – a függőcinege és a nádirigó előtt – a barkóscinege nyerte.

VALÓJÁBAN NEM IS CINEGE

Nevével ellentétben a barkóscinege nem valódi cinege, a legutóbbi időkig az afrikai és ázsiai régióra jellemző timáliafélek (*Timalidae*) közé sorolták, de a legfrissebb rendszertan már önálló, egyetlen fajt tartalmazó családba (barkóscinege-félék, *Panuridae*) tartozónak tekinti.

MEGJELENÉS

Verébhez hasonló termetű, farka hosszú, a csőr sárga, a lábak feketék. A felnőtt egyedeknél a két ivar jól elkülöníthető egymástól. A hímek feje kékeszürke, a szem és a csőr vonalától hosszan lenyúló, elkeskenyedő fekete barkó – innen kapta a

faj a nevét – húzódik, a hát vörhenyes fahéjszínű, az alsótest világosabb, az alsó farkfedők feketék. A tojó feje nem szürke, barkója nincs, teste fakóbb színezetű, alsó farkfedői rozsdabarnák, a fiatalok a tojóhoz hasonló megjelenésűek, hátuk fekete. De jelenlétükre elsőként leggyakrabban jellegzetes, „csilingelő” csapatösszetartó hangjuk utal, amely a sűrű nádasokban segíti az egyedek közti kapcsolattartást.

ELTERJEDÉS

Világállománya Euráziát kelet-nyugati irányban egy viszonylag keskeny közép-ázsiai sávban szinte teljesen átszelve Írországtól és Nagy-Britanniától Kelet-Kína és Délkelet-Oroszország

Barkóscinege-élőhely

Varsababa

↑ Barkóscinege-fészekalj (fotók: Haraszthy László)

↵ Barkóscinege (fotók: Orbán Zoltán)

határvidékeig terjed. Európa a faj elterjedési területének mintegy tizenöt százalékát teszi ki, a legészakibb fészkelők a Boteni-öböl keleti partvidékén Közép-Finnországig hatoltak fel, a legdélebbiek Dél-Görögországban a Peloponnészosz félszigeten élnek. Hazánkban az élőhelyét jelentő nádasokban országszerte elterjedt.

ÉLŐHELYE

A barkóscinege egész életét a természetes és a mesterséges halastavak, mocsarak, árterek, egyéb vízállások nádas-gyékényes növényzetében tölti. Fészeképítési sajátossága miatt különösen kedveli a kiterjedt, akár több kilométer széles nád- és gyékényszegélyeket, ahol a védett (nem aratott) belső részen vagy a keskenylevelű gyékényesből kiálló többéves avasnád-foltokat talál.

TÁPLÁLKOZÁS

A tavasztól őszi tartó melegebb hónapokban tápláléka alapvetően apró ízeltlábúakból áll, melyeket a nádszálak csúcsi részétől a vízfelszínig, változatos magasságban keresgélve szedeget össze. Télen a nádi bagolylepkék lárvái mellett elsősorban a nád és a gyékény, kisebb mértékben különböző lágyszárúak magjait fogyasztja, melyek emésztést segítő mechanikai aprítása érdekében homokszemeket csipeget fel.

KÖLTÉS

Fészket a nádiiposzáttal szemben nem a nád- és gyékényszálak közé, hanem avasnád- vagy nádtorzsaaalpra, megtört

nádszálak alá, a vízfelszín fölé harminc-negyven centiméterre vagy magasabba építi. Mindkét szülő részt vesz a fészeképítésben, amely kettő-négy nap alatt készül el. Fészekalja általában négy-hat tojásból áll, a szülők felváltva kotlanak, majd etetnek, a fiókák tizenegy-tizenkét nap alatt kelnek ki a tojásból, kéthetes korukban repülnek ki, majd három-négy hetesen válnak önállóvá. A párok általában kétszer, alkalmilag háromszor, ritkán akár négyszer is költhetnek egy szezonban. A faj egyik különleges viselkedési sajátossága, hogy a fiatalok a kirepülést követő hetekben, hónapokban párba állnak, és ezek a párok életük végéig együtt maradnak. A költések végén a kirepült fiatalok csapatokat alkotnak, amelyekhez összesen felnőtt madarak is csatlakoznak, és ezek a csapatok táplálékot keresve együtt kóborolnak a téli nádasban.

VONULÁS

Elterjedési területének igen nagy részén, így Magyarországon is állandó.

ÁLLOMÁNYNAGYSÁG

Világállománya másfél-három millió pár, az európai 232–437 ezer, a hazai 5400–6300 pár közé becsülhető, és – a rendelkezésre álló adatok alapján – valószínűleg stabilnak tekinthető.

VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A melegedő és szárazodó klíma különösen kedvezőtlen kilátásokat jelent a vizes élőhelyekre, így a barkóscinege élőhelyét jelentő nádasokra is. Ezeket azonban napjainkban még közvetlenebbül fenyegeti a nádasok parti beruházásokhoz köthető illegális vagy nemtörődöm irtása, illetve a nem megfelelően végzett nádaratás.

VÉDELEM

Védett madár, természetvédelmi értéke ötvenezer forint. Fészeképítési sajátosságának köszönhetően költése segíthető varsababák (körülbelül mellmagasságban összefogott nyálábnyí nád felső részét visszatörve, majd megtekerve, csomózva alakítottak ki a halászok régen olyan tartót, amelyre ráhúzhatták a száradó varsát), nádkontyok kialakításával a nádas-gyékényesekben.

Orbán Zoltán

A VELENCEI-TÓ BARKÓSCINEGÉI

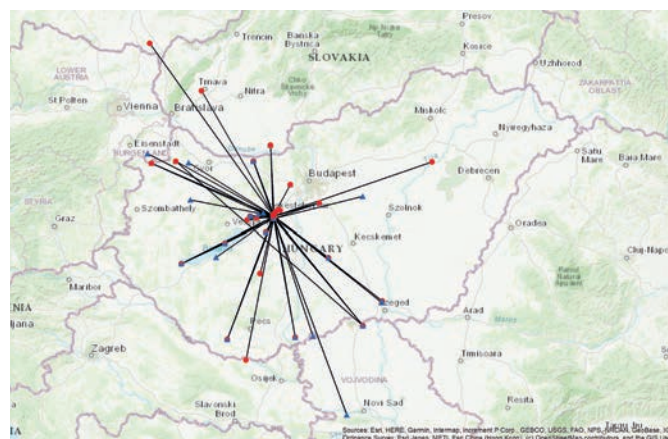
Barkóscine (fotók: Bukor Zoltán)

A dinnyési Madárdal tanösvény emblemmadara a barkóscinege immár húsz éve. Nem véletlenül, hiszen ezek a csodálatos, rendkívül területhű madarak egész évben hallhatók és néha láthatók is a Velencei-tó nádasaiban. Ez a cikk közel három évtized barkóscinege-gyűrzési, -megfigyelési és terepi tapasztalatait dolgozza fel.

1892-től 1967-ig gyakorlatilag a Velencei-tó látta el a magyar tojásgyűjteményeket barkóscinege-tojással (nyolcvanöt tojás, 91,4%). Ez az arány néhány hiányosan kitöltött katalóguscédulájú, Fejér megyei oológusok által gyűjtött fészekalj miatt nagyobb is lehet. A tóvidéken tehát egy jellegzetes, gyakori nádi énekes volt, az 1930-as években több mint kétszáz pár fészkelte itt. Sajnos ötven évvel később ez a szám az ötödére esett vissza. Ebben akár természetes jelenségek is szerepet játszhattak, hiszen az 1939–1940-es, az 1940–1941-es és az 1962–1963-as kemény telek megtizedelték a tó barkóscinegét. Manapság a Velencei-tó-vidék hegemoniája a múlté, hiszen minden nagyobb halastavon (Adony, Aba, Soponya, Rétszilas), víztározónál (Pátka, Zámoly), de még a kis Sárviz-völgyi szikes tavakban is láthatóak hallhatóak barkóscinegék. Ez a mozaikos elterjedés jellemző a fajra, egyúttal nagyon megnehezíti a pontos állománybecslést.

1993–2020 között 15 949 barkóscinegét gyűrztek meg Fejér megyében, ebből 3200 egyed lett visszafogva. Ez a 25,1%-os visszafogási arány nagyon magas a kis énekesek között, ami a területhűségükből következik. 1998–2020 között a teljes országos barkóscinege-gyűrzés több mint 20%-a Fejér megyében volt (körülbelül 12 800 példány a 63 300 példányból). Két évben (2001, 2002) még ennél is magasabb volt az arány, itt történt a gyűrzések közel kétharmada.

A Fejér Megyei Helyi Csoport 2001–2009 között négy-hat hetes intervallumban tartott nyári gyűrzőtáborokat a Dinnyési-fertő tágabb területén. Ezek a táborok július és augusztus hónapokra estek, amikor az adott területen a legnagyobb

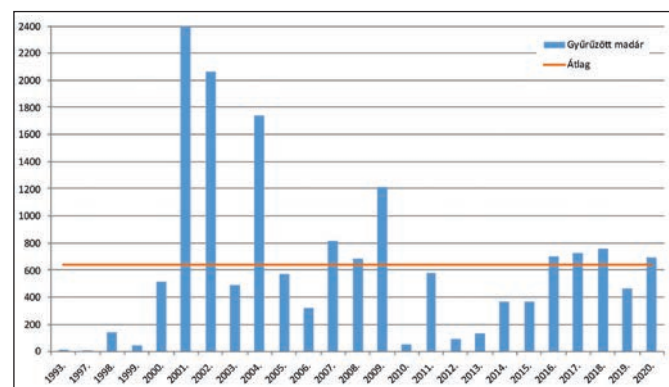
A térképen a piros pontok a gyűrzést, a kék háromszögek pedig a megkerülést jelölik

példányszámban vannak jelen az az évi fiatal madarak. A folyamatos gyűrzést október vége felé fejeztük be, általában az Európai Madármegfigyelő Napok után.

A visszafogási adataink is igazolják, hogy a barkóscinegék többsége nagyon területhű (98%), ha mégis mozognak, akkor azt északnyugat–délkelet fővonalon teszik, és a Kárpát-medencét nemigen hagyják el. Figyelemre méltó, hogy 606 példány olyan madarat fogtunk vissza, amely az adott évben

Barkóscinege gyűrzés közben

A Fejér megyei barkóscinege-gyűrzések alakulása 1993–2020 között, az időszak fogási átlagával

Kor (gyűrzéskor)	Ivar	Visszafogás		Gyűrzés és visszafogás között	
		dátuma	helye	Eltelt napok	Távolság (km)
1y	Tojó	2019. 10. 26.	Dávod	637	134
1y	Ismeretlen	2019. 10. 23.	Szeged	26	150
1y	Hím	2016. 11. 01.	Izsák	13	75
1y	Tojó	2007. 07. 26.	Dinnyés	1087	0
1y	Tojó	2009. 07. 17.	Dinnyés	739	0
1y	Tojó	2008. 07. 25.	Dinnyés	736	0
1y	Tojó	2019. 10. 26.	Dávod	637	134
1y	Hím	2009. 07. 28.	Dinnyés	376	0

született (1y), közülük is 544 (90%) egyedét harminc napon belül ugyanazon a területen. Összességében az adott évben kikelt (1y), meggyűrzött és visszafogott barkóscinegék 99%-át a gyűrzés évében fogtuk meg újra, ami nagyon nagy helybenmaradási arányt jelent.

A táblázatban néhány fiatal madárként gyűrzött (1y) „leget” szeretnénk bemutatni, amiket a kikelésük évében gyűrztek meg, majd a területhű fajhoz képest nagy távolságokat tettek meg, illetve hosszú kort éltek meg a visszafogásukig. Amint az látható, a legnagyobb távolságot megtett barkóscinegét is csak százötven kilométerre fogták vissza a gyűrzés helyétől.

Az elmúlt közel harminc évben nyolcvankét gyűrző jelölt barkóscinegét Fejér megyében vagy fogott vissza Fejér megyében gyűrzött madarakat külföldön: Fenyvesi László 11 616 pld. (73%), Szabó Gábor 960 (6%), Szalai Kornél 841 (5%), Bukorné Bamberger Zsuzsanna 631 (4%), dr. Koleszár Balázs 471 (3%), Zimmermann Zita 178 (1%), Varga György 156 (1%), Staudinger István 137 (1%), Nagy Levente 115 (1%), Urbanek Katalin 112 (1%), Sipőcz László 111 (1%) és Lukács Katalin Odett 92 (1%).

A barkóscinege-gyűrző munkánk során, tekintettel a madarak rendkívül erős társas életmódjára, nagyon ügyeltünk rá, hogy a jelölés során, pontosabban az elengedést követően ne

Barkóscinegék

szakítsuk szét a párokat, az együtt hálóba került egyedeket. Pár éve a mi munkánknak is köszönhetően a gyűrzők etikai szabályzatába is bekerült, hogy az őszapókhöz hasonlóan a barkósokat is egységként kell kezelni, együtt kell elengedni.

Bukor Zoltán

Barkóscinegék elengedés előtt

„TÓCSALAKÓ HEGYISÁRKÁNY”

– 2023-ban az év kétéltúje az alpesi gőte –

Hím (balra) és nőstény alpesi gőte (fotó: Baracsy Ákos)

Az alpesi gőte elterjedése Európában (az Európai herpetológiai atlasz alapján)

Az alpesi gőte hazánk egyik legritkább, kevésbé közismert kétéltúje. Szórványos előfordulásának köszönhetően kevesen találkoznak vele. Neve ugyan a zord bércek koronázta vadregényes tájakra utal, de hazánk középhegységeiben is előfordul. Sajnos e különleges kétéltűfaj magyarországi fennmaradása több tényező miatt is veszélyben forog, ezért választotta az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya 2023-ra az év kétéltűjének.

Előfordulási helyein leggyakrabban kisebb tavakban vagy tócsákban találkozhatunk velük. Álló helyzetből rápillantva a sekély vízben úszó vagy a fenéken pihenő „minisárkányokra”, elsőre talán nem tűnnek különösebben megkapó jelenségnek, közelebb hajolva azonban rögvest szembejönnek pompás küllemük. Kontrasztos színeivel és mintázatával ugyanis az alpesi gőte hazánk farkos kétéltűinek egyik legcsinosabbika.

GŐTÉK HEGYEN-VÖLGYÖN

Az alpesi gőte Nyugat-Európától Délkelet-Európáig nagy elterjedési területen fordul elő, de behurcolták Nagy-Britanniába, Finnországba, sőt Új-Zélandra is. Alapvetően hegyvidéki állat, mely akár kétezer-ötszáz méter felett is előfordulhat. Bár hazánkban az alpesi gőte ritka, de állományai például az Alpokban még stabilak.

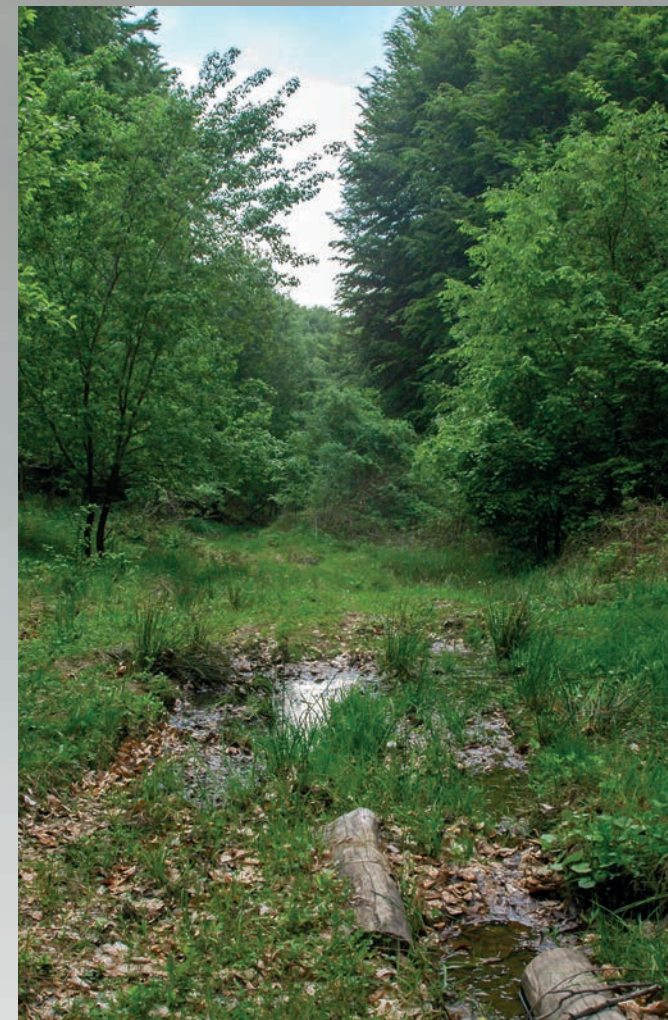
A tudomány több alfaját is elkülöníti. Az Északi-középhegységben nálunk is megtalálható törzsalak (*Ichthyosaura alpestris alpestris*) Északnyugat-Európától az Alpok és a Kárpátok koszorúján át egészen a Balkán-félszigetig fordul elő. Az Őrségben és a Bakonyban élő állományokat külön alfajnak (*I. a.*

bakonyiensis [VÖRÖS, 2022]) tekintjük, amit a legújabb genetikai vizsgálatok is megerősítettek.

Ökológiai igényeinek megfelelően elterjedési területének északnyugati részén az alpesi gőte – nevét meghazudtolva – akár sík és dombvidékeken is előfordulhat, addig Dél-Európában a faj kifejezetten a magas hegyekhez kötődik. Görögországban a Pindosz-hegység havasain több gleccsertavat is Sárkány-tónak (görögül: Drakolimni) neveznek, melyek egyes kutatók szerint a bennük nagy számban előforduló alpesi gőtéről kapták a nevüket.

Nászruhás hím alpesi gőte (fotó: Szitta Tamás)

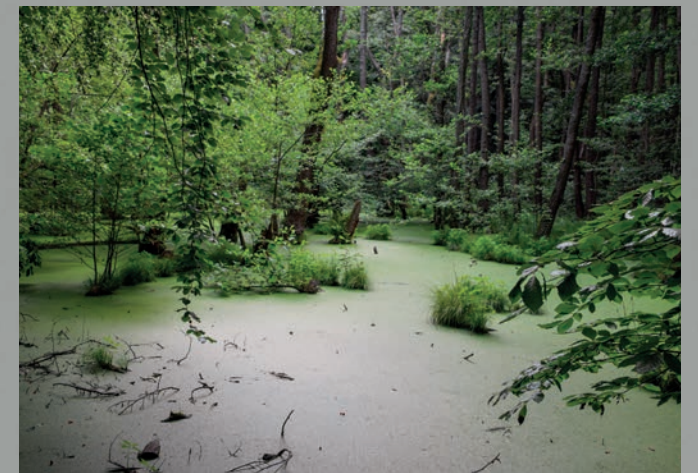

Az alpesi gőte gyakran sekély vizű tócsákban szaporodik (fotók: Babocsay Gergely)

Magyarországon az alpesi gőte elterjedése szigetszerű, főként egyes középhegységeinkre korlátozódik – megtalálható az Őrségben, a Bakonyban, a Mátrában, a Bükkben, valamint a Zempléni-hegységben. Előfordulását nem feltétlenül a tengerszint feletti magasság határozza meg, fontosabb számára a hűvös mikroklima és a megfelelő csapadékmennyiség.

MÁRVÁNYOS HÁT, NARANCSOS HAS

A kifejlett alpesi gőte teljes testhossza nyolc-tizenkét centiméter, a nőstények nagyobbra nőnek a hímeknél. A hím hátoldala kékes vagy palaszürke, néha márványozott. Nászidőszakban a hímek gerincvonalán a fejtetőtől a farokvégig alacsony, sárgásfehér él húzódik, amelyen szabályos sorban elhelyezkedő sötét foltok sorakoznak. Fekete foltokkal díszített sárgásfehér oldalát alulról azúrkék csík határolja. A hasa egyszínű narancssárga. A nőstény háta zöldes, világos- vagy sötétszürke, márványozott. Háti éle nincs, hasa a híméhez hasonlóan narancssárga. A tarajos gőték és a pettyes gőte hasa sötétben foltozott, ezáltal az alpesi gőte könnyen megkülönböztethető tőlük. Az alpesi gőte lárvája keléskor hét-nyolc milliméter hosszú, átalakulásig négy-öt centiméteres testhosszt érhet el. Farokvitorlája erősen márványozott, a farokvégnél sűrűn, sötétben pettyezett, a farokvég kihegyesedő. Leginkább talán a foltos szalamandra fiatalabb lárvájára hasonlít, a szalamandalárvának viszont lekerekített végű farkuk van, lábaik tövével pedig egy-egy világossárga folt figyelhető meg.

Az alpesi gőte fontos szaporodóhelye a Mátrában a Pisztrángos-tó

Szaporodási időszakban a sekély vízben gyülekeznek (fotó: Baracsy Ákos)

ÉLŐHELY, ÉLETMÓD, TÁPLÁLKOZÁS

Az alpesi gőte hazánkban a hűvös, csapadékos területekhez kötődik, előnyben részesíti az erdei élőhelyeket. Élőhelyei főleg üde bükkösökben és gyertyános-tölgyesekben találhatóak. Nászidőszakban tiszta vizű hegyi tavakban, patakokban, forrásokban, ciszternákban, kiöntésekben vagy keréknyomokban kialakult tócsákban tartózkodik. Általában március végén, április első felében bújjik elő teletőlőhelyéről, és szinte azonnal a petézőhelyre vonul. Szaporodóhelyein gyakran a foltos szalamandrával, a pettyes gőtével és a sárgahasú unkával osztozik. A párzás a vízben történik, a hím a vízfenékre rakja az ondótokot, melyet a nőstény kloakájával beszippant. Másfél-két milliméter átmérőjű petéit egyesével vízínövényekre vagy kövekre ragasztja. A peték szürkésbarnás színűek. A párzást és peterakást követően a kifejlett állatok általában elhagyják a vizet, de egyes példányok akár őszig is abban maradhatnak.

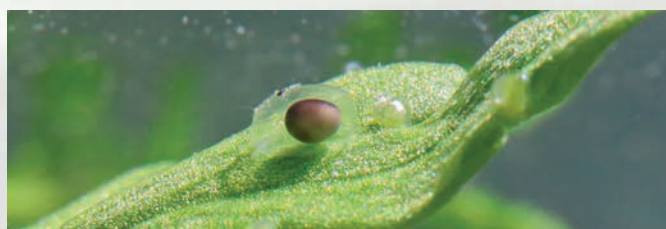
A szárazföldön kidőlt fák, kövek vagy az erdei avar alatt tanyáznak. A lárvák nyár végén alakulnak át, majd elhagyják a vizet. Előfordul, hogy lárvaalapotban vészlik át a telet, s csak tavasszal történik meg az átalakulás. Neoténias alakja is ismert, ezek a lárvakori kopoltyúikat felnőttként is megtartó példányok sosem hagyják el a vizet. Általában szeptember végén, október elején vonul telelni sziklák, gyökerek alatti üregekbe, vastag avar alá.

Tápláléka elsősorban vízirovarokból, lárvákból, csigákból, pókokból áll. A gőtelárvák alsóbbrendű rákokkal, szünyoglárvákkal és kisebb testű vízirovarokkal táplálkoznak.

Udvarlás (fotók: Szitta Tamás)

Az alpesi götte petéit általában vízinövényekre ragasztja (fotó: Baracszy Ákos)

Kikelésre készen (fotó: Baracszy Ákos)

Fiatal lárvá

Közepesen fejlett lárvá

Átalakulás előtt álló álló lárvá

TERMÉSZETVÉDELEM

Az alpesi götét hazánkban legfőképpen a klímaváltozás és a vele járó csapadékhiány, valamint az erdők letermelése veszélyezteti. A szaporodásának fő helyszínéül szolgáló időszakos kisvizek idő előtti kiszáradása egyre gyakoribb jelenség, amely a fokozódó nyári aszályok és a zárt, öreg erdők kivágásának vagy megbontásának következménye. Fenyegeti még az elhibázott haltelepítés, valamint a vizek szennyezése is. A farkos kétéltűekre nézve nagy veszélyt jelent az Európában 2013-ban felbukkant szalamandraevő kitridgomba (*Batrachochytrium salamandrivorans*), mely az alpesi götét is megbetegítheti. Hazánkban a kórokozót eddig még nem találták meg, de az esetleges fertőzés korai észlelése kiemelten fontos természetvédelmi feladat, amelyet az Agrárminisztérium biztosította Zöld forrás pályázat keretében az MME koordinál.

Az alpesi götte hazánkban szinte kizárólag védett területeken fordul elő, fennmaradása érdekében legfőképpen a helyi erdőgazdaságok és az állami természetvédelem teheti. Erdei élőhelyein a víztestek körüli erdők megtartásával, valamint mesterséges szaporodóhelyek létesítésével a faj állományainak visszaszorulása megállítható. Az erdészeti utak mellett kisebb-nagyobb mélyedéseket kell kialakítani, illetve az utakon a tócsák kialakulását meg kell akadályozni, és az erdészeti munkákat a faj aktivitási időszakán kívülre kell ütemezni. Ezekkel a beavatkozásokkal nemcsak az utakon történő gépjárműforga-

A VII. Herpetológiai Tábor résztvevői mesterséges szaporodóhelyet szemlélnek meg a Mátrában (fotó: Péntek Attila László)

lom miatti pusztulás mérsékelhető, de a természetes élőhely vízpótlása is biztosítható.

A Kisvízi élőhelyek – források, forráslápok és a kapcsolódó élőhelyek védelme a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén elnevezésű KEHOP-projekt keretében több mint kétszáz mesterséges víztestet hoztak létre a Mátra és a Cserhát területén, aminek sikere jó példa arra, hogy mi a teendő a faj megóvása érdekében. Az alpesi götét a berni egyezmény a II. függelékbe sorolta. Az alpesi götte hazánk egyetlen fokozottan védett kétéltűfaja, természetvédelmi értéke százezer forint.

Péntek László Attila

MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztály

ÚJ ESÉLY A MEZŐGAZDASÁGI BIODIVERZITÁS HANYATLÁSÁNAK MEGÁLLÍTÁSÁRA?

– A közös agrárpolitika új támogatási ciklusának előzetes természetvédelmi szempontú értékelése –

A közös agrárpolitika (KAP) az Európai Unió költségvetésének körülbelül harminc százalékát köti le és juttatja Európa-szerte a mezőgazdasági szektor különböző ágazatainak. Gyökerei az EU alapszerződésig nyúlnak vissza, evolúciója és a környezeti célok felé fordulása a reformfolyamatait nyomon követve jól tetten érhető. A kezdetben „csupán” a kontinens élelmiszerellátás-biztonságát és az európai gazdálkodók biztos megélhetését szavatoló támogatási forma mára számos társadalmi (például vidékfejlesztés) és fenntarthatósági (például talajaink és vízkészletünk védelme, a biológiai sokféleség megőrzése) célkitűzés fontos finanszírozási elemévé vált. Hazánkban új támogatási ciklus előtt állunk, a KAP 2023–2027 közötti időszak kereteit rögzítő úgynevezett stratégiai terv véglegesítése megtörtént, a támogatási lehetőségek a következő hónapokban nyílnak meg.

Ismerve a mezőgazdasági élőhelyek elmúlt évtizedekben észlelt, az MME által számos fórumon bemutatott problémáit – a természetes és természetsterű élőhelyfoltok csökkenését, a vizes élőhelyek eltűnését, a szegélyélőhelyek erózióját és a művelés általános intenzitásának növekedését – és ezek következményeként a biológiai sokféleség csökkenő tendenciáit, joggal merül fel a kérdés: elhozza-e az agrárkörnyezet állapotának várt fordulatát a következő támogatási ciklus? Megállítható-e a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományainak jelentős csökkenése? Ront vagy javít az agrárterületek természeti körülményein az a támogatási rendszer, amelyre az EU költségvetéséből ilyen jelentős részt fordítunk? A kérdésre a támogatási rendszer környezet- és természetvédelmi célú elemeinek, az úgynevezett zöldfelépitmények vizsgálatával próbálhatunk megfelelni.

EMELKEDŐ ALAPKÖVETELMÉNYEK, BŐVÜLŐ TÁMOGATHATÓ TERÜLETEK

Az agrártámogatások csak bizonyos alapfeltételek betartása esetén igényelhetők. A KAP alapvető környezeti garanciáit ez a keretrendszer (kondicionalitás) biztosítja azzal, hogy a támogatási alapkövetelmények közé emeli az EU közös környezeti céljainak (például a madár- és élőhelyvédelmi irányelv) való

Pipacsos rét Apaj térségében (fotók: Orbán Zoltán)

megfelelést. Előírásai a mezőgazdasági hasznosítás alatt álló szinte teljes területre (közel ötmillió hektár hazánkban) vonatkoznak, ezért hatásuk térbeli kiterjedése jelentős.

Az új támogatási ciklus komoly változást hoz ezen alapkövetelmények tekintetében, hiszen a korábbi, 2015–2022 közötti időszakban a zöldítés elemeiként ismertté vált előírások – a *terménydiverzifikáció, az állandó gyepterületek védelme és az ökológiai célterületek kijelölése* – jórészt beépülnek a kondicionalitás kereteibe. Ezzel az alapkövetelmények környezeti garanciáinak szintje növekszik, hiszen 2023-tól ezeket a kötelezettségeket külön támogatás nélkül is be kell tartaniuk a gazdálkodóknak.

Az új elemek közül jelentős élőhelyi változás elsősorban az úgynevezett *nem termelő területek és táji elemek megőrzésének kötelezettségétől* remélhető. A gazdaságok szántóterületének legalább négy százalékán megőrzendő fa- és bokorcsoportok, a kis kiterjedésű tavak a jelenlegi élőhelyi állapot további leromlását akadályozzák, míg a nem termelő területek (például parlag) potenciális élőhelyként funkcionálnak. Az új

Szürke marhák búvósávós legelőn

Hagyásfa élőhelyfolt szántásban, Gyomaendrőd térségében

előírástól elsősorban az élőhelyi állapotok további romlásának megállítását – például a mezőgazdasági területekbe ékelődő bokorcsoportok megőrzését – várhatjuk. Az alapkövetelmények közé – szintén új elemként – a vizes élőhelyek védelme várhatóan 2025-től épül be, amely remélhetőleg kiterjed az ideiglenes vízállásokra is, így megakadályozva a vizek elvezetésének káros gyakorlatát.

A területalapú támogatások művelésre ösztönző mellékhatását hivatott kezelni a *támogatható agroökológiai területek* kijelölése, mely lehetővé teszi az agrárterületekhez kapcsolódó kisebb vizes vagy fával borított élőhelyfoltok támogatását – a művelési elvárások előírása nélkül. Ezen új elem érdekeltté teheti a mezőgazdasági termelőket abban, hogy megőrizték gazdaságilag értéktelennek tűnő, élőhelyi szempontból viszont nagy jelentőségű nem művelt területeiket. Ez azért különösen fontos elem, mert ez idáig a gazdálkodók kifejezetten az ilyen mikroélőhelyek eltüntetésében voltak érdekelték, hiszen a területi alapon járó támogatás minden egyes művelés-be fogott négyzetméterrel növekedett.

ÖNKÉNTESÉGEN ALAPULÓ TERÜLETALAPÚ TÁMOGATÁSI FORMÁK

A KAP stratégiai terve támogatási időszakának új, meghatározó intézkedése az *agroökológiai program* (AÖP), mely a gazdálkodók önkéntes környezetvédelmi célú vállalásainak megfelelően hathat a földhasználat változására és így a mezőgazdasági biológiai sokféleségre. Az AÖP-vállalások köre a kondicionalitás során említett szabályozási területek (mikro-élőhelyek védelme, tájképi elemek megőrzése, terménydiverzifikáció) tekintetében egy emelt szintű elvárásrendszerrel, valamint a növényvédő szerek használatának korlátozásával

Kaszálás vadrisztató láncsal

járulhat hozzá a mezőgazdasági területek élővilágának megőrzéséhez. Az új támogatási elem várhatóan a hazai mezőgazdasági területek jelentős hányadán, akár a felén is kifejtheti hatását. Ennek mértéke azonban attól függ, hogy az AÖP keretében választható gazdálkodási gyakorlatok mennyire változtatják meg a földhasználat módját. Ez egyrészt az elérhető előírások szigorúságától függ, másrészt attól, hogy a gazdálkodók milyen előírásokat választanak. A szerény környezeti hozzáadott értékkel jellemezhető előírások gyakran népszerűbbek a gazdálkodók körében, mivel nem igénylik a konvencionális gazdálkodási tevékenység nagymértékű változtatását, a követelmények ugyanakkor ezekkel is teljesíthetők.

A KAP támogatási rendszer korábbi környezeti értékelései igazolták, hogy az alacsony szintű környezeti célú támogatások akár ellenkező hatást is kiválthatnak: a támogatás a földhasználati intenzitás növekedését eredményezi, miközben az elvárt környezeti hatás elmarad.

Mára közismertté váltak a szintén önkéntes alapon igénybe vehető *agrár-környezetvédelmi kifizetések* (AKG), melyek jelenleg a hazai termőterület ötödén, körülbelül egymillió hektáron biztosítanak kifizetést a gazdálkodóknak. Az AKG a biodiverzitás védelme szempontjából a leginkább meghatározónak mondható vidékfejlesztési támogatási eszköz. A korábbi támogatási időszakok hatásainak értékelései igazolják a támogatások biológiai sokféleségre gyakorolt kedvező hatását, különösen a kifejezetten természetvédelmi célú, úgynevezett magas természeti értékű területek (MTÉT) előírás csoportjai, illetve azon horizontális előírás csoportok esetén, melyekhez kiegészítő választható előírások társultak.

Ezek a kifizetések számos elemükben segíthetik a madárállományok megőrzését. A speciális vetésszerkezeti előírások (zöldugar és pillangós növények szerepeltetése a vetésszerkezetben), a pillangós vagy méhlegelőnövényekből, illetve madár- és apróvadfajok számára kedvező magkeverékekből álló szegélyek kialakítása, a növényvédő szerek használatára vonatkozó előírások, valamint a gépi munkavégzések tér- és időbeliségére vonatkozó előírások valós élőhelyi változást idézhetnek elő. Az előírások között szereplő úgynevezett madárbarát kaszálás (legfeljebb 8 km/h kaszálási sebesség, vadrisztató lánc használata, kiszorító kaszálás alkalmazása), a június 15-ét követő kaszálás és a kaszátlan területek fenntartásának előírása hatékonyan csökkenti a gyepek és a pillangós takarmánynövények betakarítása közben a védett és vadászható állatfajokban a gépi munkavégzés okozta veszteséget. A MTÉT támogatásai kifejezetten jelentősnek mondhatók a hazai tüzok- és kékvércse-állomány megőrzése szempontjából.

T-fa ragadozó madarak számára tarlóra kihelyezve

Legelő rackajuhok

Ezen előírásokkal részben átfed a Natura 2000-es gyepterületek kötelező földhasználati előírásaira, melyre vonatkozóan a korábbi támogatási időszakhoz hasonlóan az új ciklusban is *kompenzációs kifizetést* igényelhetnek a mezőgazdasági termelők. Úgy tűnik, a KAP stratégiai tervének kezdeti időszakában egyelőre reményként marad meg a Natura 2000-es szántókon tervezett kompenzációs kifizetés, amelynek kidolgozását a 28/2017. (X. 25.) számú alkotmánybírósági határozat írta elő. Reménykedünk abban, hogy egy későbbi időpontban elindítva ez a szabályozás képes lesz garantálni a szántóterületeken is a kedvező természeti állapot megőrzését.

NEM TERMELŐ BERUHÁZÁSOK

Furcsa megnevezésük ellenére e beruházások valójában igen sok hasznot hajthatnak – elsősorban a természetnek. E támogatási forma alá jellemzően a földhasználat jelentős megváltoztatását eredményező, természetközeli élőhelyeket létrehozó, szintén önkéntességen alapuló területalapú támogatások tartoznak. Bár a KAP több finanszírozási ciklusa óta elérhető, érdemi térbeli kiterjedést nem sikerült elérni ezzel a támogatási formával, melynek adminisztratív és pénzügyi okai is voltak. Az új KAP-ciklus – okulva az előzmények tapasztalataiból – jelentős

változást hoz az új élőhelyek létrehozásának és fenntartásának összekapcsolt támogatása és a támogatási összegek várható növelése révén. A KAP stratégiai tervének támogatási időszakában az *agroökológiai nem termelő beruházások* keretében az élőhelyek helyreállítását célzó (méhlegelő, gyeptelepítés, füves mezsgye, cserjesáv, ültetvény sorközgyepesítése), a vízvédelmi célú (vízviszartartás, vizes élőhelyek létrehozása, parti sáv kialakítása, erózióvédelem) és az agrárerdészeti rendszerekre vonatkozó nem termelő beruházások kialakítására és fenntartására lehet majd támogatást igényelni.

ÖSSZEGZÉS

A közös agrárpolitika hangsúlyainak a természeti erőforrások védelme irányába történő elmozdulása számos ponton érzékelhető. A támogatások alapfeltételeinek szigorodása garanciákat teremt a mezőgazdasági élőhelyek védelmére, az önkéntes támogatási lehetőségek pedig széles körben teszik lehetővé az élőhelyfejlesztés különböző formáit. A támogatások eredményessége azonban nagyban függ attól, hogy a mezőgazdasági termelők milyen hajlandóságot mutatnak majd az önkéntes rendszerekhez való csatlakozásra. Ennek elősegítése érdekében elengedhetetlenül fontos a természetvédelmi érdekek magas szintű integrációja a támogatási rendszerbe és a mezőgazdasági termelők részére nyújtott közvetlen, kifejezetten természetvédelmi célú tanácsadás. Az ördög tehát – szokás szerint – a részletekben, a végrehajtásban rejlik. A kérdés csupán az, hogy a támogatások biodiverzitás szempontjából potenciálisan kedvező hatása képes-e ellensúlyozni a – részben szintén a KAP támogatásai által fűtött – növekvő mezőgazdasági termelési intenzitás által okozott újabb kihívásokat.

Az MME szerepe, ahogy eddig is, a következő ciklusban is kulcsfontosságú lesz a természet védelme szempontjából leginkább kedvező támogatási formák megismertetésében, a gazdálkodók, tanácsadók szakmai támogatásában és a hatások monitorozásában.

Tóth Péter és Králl Attila – MME Természetvédelmi Osztály

NEKI MÁR NINCS HOVA HAZAMENNIE.

Segíts adód 1%-ával,
hogy 10 000 odúról gondoskodjunk!

Adószámunk: 19001243-2-43

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Telepesen fészkelő madarak I.

SIRÁLYOK 1.

A földön élő tizenegyezer madárfaj legtöbbje költési időben revírt tart, azaz a fajtársakkal szemben megvédi azt a területet, amelyet sajátjának tekint. A terület védelme az énekesmadarak esetében a folyamatos énekléssel történik, amellyel az adott hím jelzi, hogy a terület foglalt. Más fajoknál a hímek – például a fácánkakasok – heves harcot folytatnak a területükért és persze az ahhoz tartozó tojóért vagy tojókért. A madárfajok mintegy tizenhárom százaléka azonban telepesen fészkel, az ottani párok is védik a revírjuket, de ez sokszor olyan kicsi, csak csőrnyújtásnyi, hogy szinte nincs mit védeni.

Az egyes madárkolóniákban – fajtól függően – a fészkek néhány méterre vagy csak néhány tíz centiméterre helyezkednek el egymástól. A telepesen fészkelő fajok döntő többsége az óceánok, illetve a tengerek mentén költ, de a szárazföldön lévő édesvízi tavak, ritkábban a folyók mellett is kialakulhatnak nagy fészkelőtelepek. Az ezeken fészkelő madarak száma meglehetősen széles határok között változik. Nem ritkák az olyan kolóniák, amelyekben csak néhány vagy néhány tucat madár nevel fiókát, de léteznek olyanok is, amikben több százezer vagy akár milliőt közelítő pár telepszik meg. A telepek egy részén csak egyetlen faj fészkel, de szép számmal vannak olyanok is, amikben rokon fajok egymás mellett nevelik fiókáikat.

Sztyeppi sirályok telepe repülő fiókákkal Dobrudzsában, Romániában

Ha egy sirályfészket ennyire betakar a növényzet, akkor azt rendszerint elhagyják a szülők

↳ Egy sirálytelepen mindig nagy a sürgés-forgás (fotók: Haraszthy László)
 ↑ Ahol nagyobb mennyiségben áll rendelkezésre táplálék, ott gyakran több sirályfaj alkot táplálkozó közösséget – itt éppen dolmányos és ezüstsirályok

A kolóniában fészkelők legnagyobb része a vízimadarak közé tartozik. A pingvinek, vöcskök, pelikánok, kormoránok, gémekek, de sokszor a gólyák is telepesen fészkelnek. A sirályok, csérek, szerkők szintén ebbe a csoportba tartoznak, de a partimadarak egy része is telepesen költ.

A dögevő madarak több faja is telepesen fészkel, de a gyurgyalagok, fecskék, szövőmadarak legtöbb faja is kolóniát alkot. Ami viszont talán még a felsorolt fajoknál is érdekesebb, hogy a ragadozó madarak közül a kis méretű sólymok, például a kék vércse, az amúri vércse vagy a fehérkarmú vércse is telepeket alkot, de néha még a hamvas rétihéjék is laza telepben nevelik fiókáikat.

Mi készíti az egyes fajokat arra, hogy kis területre összehúzódnak fészkelőtelepet alkossanak? Erre a kérdésre általánosságban nehéz választ adni, mivel az okok akár fajonként is eltérőek lehetnek. Az alkalmas fészkelőhelyek korlátozott volta azonban mindenképpen egy olyan tényező, amely indokolja az „összehúzódnak”. Fontos szempont a közös táplálékkeresés is, és természetesen az ellenségekkel szembeni közös védekezés is ilyen tényező. Most induló sorozatunkban a Magyarországon fészkelő és rendszerint telepeket alkotó fajokat mutatjuk be, de messzebbre is kitekintünk majd.

BEVEZETÉS A SIRÁLYOK TELEPES FÉSZKELÉSI VISELKEDÉSÉBE

A sirályfélék családjába több mint száz faj tartozik. Az idetartozó nemzetségek közül a korábban egységesnek tekintett sirályokhoz (*Larus*) sorolt, de mára a több nemzetséghez tartozó ötvenhárom fajból a kivételek közé tartoznak azok, amelyek nem telepesen fészkelnek. Ilyen a nálunk telente rendkívül ritkán előforduló jeges és sarki sirály (*L. hyperboreus* és *L. glaucooides*), továbbá az Észak-Amerikában honos Bonaparte-sirály (*Croicocephalus philadelphia*) és a Galápagos-szigetek bennszülött faja, a lávasirály (*Leucocephalus fuliginosus*) is. Néhány

Az első hazai viharsirálypár 1988-ban telepedett meg Kiskunlacházán, ahol 1990-ben már három pár, az egyik egy part menti rizsgyékényfoltban fészkel

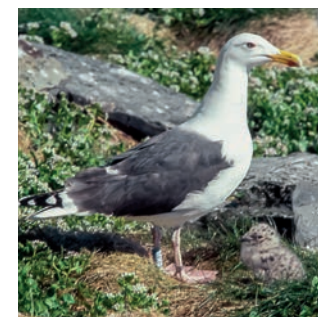

Ezen az északi-tengeri szigeten kialakult viharsirálytelepen jól látható, hogy az egyes párok fészkei távolabb helyezkednek el egymástól

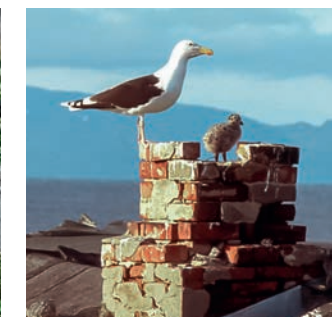
faj kisebb – kevesebb mint huszonöt páros – kolóniákat alkot, de ezek között is akadnak rendszeresen szoliter fészkelési módot választó párok. Ilyen például a dolmányos sirály (*L. marinus*), amely egyre gyakrabban kerül szem elé nálunk is. Egyes fajok, mint például a korallsirály (*Ichthyetus audouinii*) vagy a nálunk ritka fészkelőnek számító sárgalábú sirály (*L. michahellis*) hatalmas, gyakran több tízezer páros fészkelő közösséget alkotnak. Legnagyobb ismert telepe a sivatagi sirálynak (*Leucocephalus modestus*) van, amelyen hatvanezer pár is fészkelhet. Az egyik ilyen nagy telep kiterjedése öt négyzetkilométer. A japán sirály (*L. crassirostris*) legtöbb telepén több mint tízezer pár fészkel.

A telepeken a fészkek elhelyezkedése fajonként változik. Általában elmondható, hogy minél nagyobb testű egy sirály, annál nagyobb távolságot igyekszik tartani a szomszédos fészektől. Persze sokszor nincs választási lehetőségük, mert kevés az olyan sziget, amely megfelelő biztonságot kínál számukra.

Nagyon érdekes a már Magyarországon is megtelepedett viharsirály (*L. canus*) fészkelési módja. Finnországban bármerre található olyan lápoltokat, amelyek kellően biztonságosak a viharsirály számára. Ilyenek lehetnek forgalmas utak mellett, de gyakran a lakóházak közvetlen közelében is. Ezekre csak néhány pár telepszik, és a fészkek több méter távolságban vannak. Ugyanakkor az Északi-tenger kisebb-nagyobb lakatlan szigetein nagyszámú viharsirály fészkelhet, de ezeken a helyeken is távol vannak egymástól a fészkek. Az első Magyarországon megtelepedő viharsirálypár egy kavicsbányatóban a part közvetlen

A nagy testű dolmányos sirály is őrzi a még apró fiókáját (balra)

Dolmányos sirály is fészkel településeken (jobbra)

közeliében lévő zátonyon alakította ki fészket, a következő a közeliében lévő, vízben álló betonlapon, a harmadik pedig a kavicsbányató partján felverődött rizsgyékény közé rakott fészket. A Dráva menti kavicsbányában viszont egy használaton kívüli kotróhajóra építette fészket.

VEGYES FAJÖSSZETÉLŰ TELEPEK

A sirályok rendszeresen alkotnak több fajból álló telepeket. Ennek egyik változata, hogy a telepet alkotóktól távolabb, de a nagy kolónia közeliében szoliter módon fészkelők jelennek meg. Más fajok, mint például a korallsirály, viszont nagy, de homogén – egy fajból álló – telepeket alkotnak. A törökországi Közép-Anatóliában viszont három kisebb termetű faj – a danka-, a vékonycsőrű és a szerecsensirály – költ közvetlenül egymás közeliében.

Az 1970-es évek elején, amikor az első madártelepekkel találkoztam, még csak a dankasirály alkotott hatalmas kolóniákat Magyarországon, illetve a szegedi Fehér-tóról ismertük néhány pár szerecsensirály költését. Azóta a helyzet alaposan megváltozott, mivel az utóbbi fajnak valódi telepei alakultak ki nálunk is, de fészkelőként megjelent a sztyeppi, a sárgalábú és a viharsirály is. Mindezek ellenére ma is a dankasirály az, aminek telepeivel az ország bármely részén találkozhatunk.

Az északi nagy madárszigeteken a sirályok együtt költenek az alkákkal, amelyek viszont a meredek sziklafalakra települnek (balra)

A lundák is elmaradhatatlanok a madárszigeteken, mivel azonban ezek földi lyukakban nevelik fiókáikat, a sirályok nem jelentenek veszélyt rájuk (jobbra)

A VÍZ KÖZELSÉGE FONTOS

A sirályok mindegyik faja vizekhez kötődik. Legtöbb fajuk az óceánok és tengerek mentén költ, de jócskán akadnak olyanok is, amelyek a szárazföld belsejében nevelik fiókáikat. A hazánkban fészkelő dankasirályok nagyobb tavak, kavicsbányák, szikes tavak és halastavak szigetein, mocsárréteken és kiterjedtebb időszakos vízállások sekélyebb részein alakítják ki telepeiket. Mindkét fészkelőhely jellemző sajátossága, követelménye, hogy a telep csak vízen keresztül elérhető, azaz a róka, borz vagy a kóbor kutyák általában nem tudják megközelíteni azt, ezáltal kellő biztonságban történhet a fiókanevelés. Mivel a sirályok fészkeiket a szigetek talajfelszínre építik, ha oda egy ragadozó bejut, akkor jelentős pusztítást tud végezni. Sajnos a jól úszó vándorpatkány ellen a szigetek sem mindig nyújtanak védelmet. Mivel hazai viszonyaink között a fészkelésre választott szigetek kis kiterjedésűek, a fészkek gyakran meglehetősen sűrűn helyezkednek el. A sekély vizekben kialakuló telepeken fészkelő párok fészkeiket viszont a vízfelszínre rakják, de azok gyakran ülnek a fenéken, máskor viszont úszó építmények, de mégsem sodródnak el, mert a felverődő növényzet ezt megakadályozza. Az ilyen helyen épült fészkek legtöbbször méterekre vannak egymástól.

Haraszthy László

A Börzsönyi Helyi Csoport szakmai programjainak bemutatása II.

– Speciális fajmegőrzési programok –

A Madártávlat előző számában lehetőséget kaptunk a Börzsönyi Helyi Csoport énekesmadárodú-programjának bemutatására. Most, a második részben a területünkhöz szorosan kötődő különleges madárfajok védelmi programjait ismertetjük.

A Börzsöny hegység a 20. század elejéig iparilag erősen túlasznált volt, a bányászat, a fakitermelés, gyümölcsstermesztés és a külterjes állattartás miatt sok helyütt kopárrá vált. A jelenlegi nagy kiterjedésű erdő az akkori kor erdészeinek köszönhető, de éppen ezért alig százéves. Ezzel együtt mégis ki tudott alakulni egy olyan életközösség, melyben ritka és érzékeny fajok is megtalálták helyüket.

KIS LÉGYKAPÓ

A kis légykapó Magyarországon ritka, fokozottan védett madárfaj. Hazai állománya erősen csökkenő. Az utóbbi években sok olyan helyről eltűnt, ahol régebben fészkelte. Jelenlegi

ismereteink szerint ötven párnál is kevesebb fészkelhet az ország egész területén. A Börzsönyi Helyi Csoport 2014–2015-ben – a Földművelésügyi Minisztérium Zöld forrás programjának támogatásával – átfogó felmérést végzett a hegységben található kis légykapó állományának megállapítására. A két-éves felmérés alapján huszonöt-harminc pár fészkelhet a Börzsönyben.

Deme Tamás és Dénes János szervezésében folyamatosan végezzük az állomány monitorozását. A megfigyelések mellett gyűrzést is végzünk, amely nagyban segíti a revírtartó párok azonosítását. Az elmúlt években több gyűrűs kis légykapót fogtunk vissza

Kis légykapó, a bal lábán jelölőgyűrűvel (fotó: Selmezi-Kovács Ádám)

Odúkihelyezés kis légykapó számára – a létrát Darnyi László tartja, fent Deme Tamás (fotó: Dénes János)

Szürke légykapó kis légykapónak kihelyezett mesterséges odúban (fotó: Dénes János) →

← Fehérhátú fakopáncs (fotó: Selmezi-Kovács Ádám)

ugyanazon a helyen, ahol az előző években jelöltük azokat. Ezek az adatok a kis légykapó nagy fokú területhűségét bizonyítják.

Az elmúlt évtizedben végzett megfigyelések alapján úgy tűnik, hogy ma már a Börzsönyben élhet a hazai kislégykapó-állomány zöme, a költő párokat tekintve ez akár nyolcvan százalék is lehet. A Börzsöny hegység időskorú erdői jelenthetik a faj fő menedékét hazánkban. Speciális élőhelyigényű madár, a középhegységi bükkösökben, sötét patak völgyekben, hűvös erdőkben telepszik meg. Fészket rejtett üregekbe, száraz fák repedésébe rakja, de elfoglalja a speciálisan kialakított mesterséges odúkat is.

Deme Tamás és Darányi László természetvédelmi őrök (Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság) segítségével 2021-ben százhusz darab, kis légykapó fészkelésre alkalmas mesterséges odút raktunk ki a területünk olyan erdőrészeiben, ahol az előző években voltak kis légykapók. Elsődleges cél, hogy a foglalt revírekben minél több fészkelésre alkalmas hely legyen, melyekből válogathatnak a párok. Reményeink szerint a jócskán kibővített fészkelési lehetőségeknek köszönhetően szívesebben maradnak a területen a tojók, és a költési időszakban akár több évig helyben tarthatók.

Az első évben üresek maradtak az odúk. A kihelyezés második évében, 2022-ben az egyik odúba szürke légykapó költött. Dénes János két helyen viszont azt figyelte meg, hogy a kihelyezett odúktól alig tíz-tizenöt méterre természetes üregben költött a kis légykapó. Ezeken a helyeken az előző években nem volt költés, ezért lehetséges, hogy a kihelyezett odúk csábították megtelepedésre a párt.

A kezdet – költő hegyi billegető mesterséges deszka fészkelőhelyen (fotók: Dénes János)

Hegybillegető-odú kihelyezése – Kazi Róbert

HEGYI BILLEGETŐ

Ez a faj a hegyi patakok mentén lévő sziklaüregekben, a partoldalba lógó gyökerek között, hidak alatt építi fészket, ilyen fészkelhely azonban nem mindegyik patak mentén található. Varga Péter asztalosműhelyében 2019-ben készítettünk tíz darab, 15x15x15 centiméteres, C típusú odút, amely a hegyi billegetők fészkelésére alkalmas. Az odúkat Kazi Róbert és Dénes János

Füleskuvik (fotó: Suhayda László)

rakta ki a Börzsönyben olyan patakok mentén, ahol rendszeresen láttunk hegyi billegetőket, de nem volt számukra alkalmas fészkelhely, ezért nem költöttek. Az odúkat a patakokat átívelő hidak alá, vízát ereszek oldalára szereltük fel, utánozva a billegetőkre

jellemző fészkelési módot. Az első évben öt odúban volt költés. Ez az eredmény azt bizonyítja, hogy a hegyi billegető sikeresen telepíthető mesterséges odúban. A következő évben bővítettük a programot. Felmértük azokat a helyeket, melyek alkalmasak lehetnek a hegyi billegetők fészkelésére. Ma már összesen húsz odút kezelünk a területen. A fészkelési adatok alapján – becslésünk szerint – a Börzsönyben fészkelő hegyi billegetők negyven-ötven százaléka mesterséges odúban költ.

2022-ben a rendkívüli szárazság miatt több bővizű patak kiszáradt a Börzsönyben. Ez rendkívül káros hatással volt a hegyi billegetők fészkelésére. A korábbi években – normális vízviszonyok mellett – a mesterséges odúban nevelkedett fiókák kirepülési aránya szinte száz százalék volt, 2022-ben azonban három költés is tönkrement. Az egyik hegyibillegető-párnak az első költése sikeres volt, ekkor még volt víz a patakban. A második költés tönkrement, a harmadik, immár pótköltés, szintén tönkrement. A víz hiánya miatt könnyebben hozzáfértek a fészkekhez a ragadozók.

A hegyibillegető-fiókat gyűrűzzük is, négy év alatt százhuszonhárom jelöltünk mesterséges odúban, és százkilencet természetes élőhelyeken. Az odúból kirepült fiókból eddig kettő hazai és egy külföldi megkerülés volt. A Kemence-patak-nál 2021. április 25-én gyűrűzött fióka dél felé vonult, és Szlovéniában fogták vissza 2021. szeptember 14-én. Ez a második külföldön megkerült hegyi billegető a hazai adatbankban.

FÜLESKUVIK

Pest megyében a dunakeszi Alagimajorban 2018-ban került sor először füleskuvik-állomány felmérésére. Legnagyobb meglepetésre a mindössze 0,7 négyzetkilométer nagyságú területen kilenc példány, a későbbi években tizenegy-tizenkét him füleskuvik fűtőögését számolta össze Jusztin Balázs. A faj állományfelmérését május-júniusban a fűtőögő hímek alapján lehet eredményesen elvégezni. Ez a telepes költés (amikor egymástól hallótávolságra tartanak revírt a hímek) nemcsak Magyarországon egyedülálló, de európai viszonylatban is kiemelkedőnek számít. Egyes helyeken mindössze hatvan méterre költenek egymástól a párok. Az évek során összesen huszonhét mesterséges, D típusú odút helyeztünk ki, Dunakeszin 2022-ben 4,6 fióka/fészkelő volt a költési átlag, amelyet ha összevetünk a korábbi évvel (2021-ben három fióka/fészkelő), akkor nagyon eredményesnek tekinthető szezont tudhatunk magunk mögött. Jó tudni azonban, hogy ha elegendő természetes odú áll rendelkezésre, akkor a füleskuvikok nem feltétlen foglalják el a mesterséges odúkat, ezért előbbieket felderítésére évről évre időt és energiát kell fordítani.

Az egyik legkevésbé kutatott bagolyfajunk a füleskuvik, és még ennél is kevésbé ismert a lakosság körében, ezért fontos, hogy minél szélesebb körben megismerjék. 2022-ben negyedik alkalommal szerveztük meg a Füleskuvik bemutatógyűlést elnevezésű rendezvényt, amelyet Dunakeszi mellett Csömörön és Nagytarcsán is megtartottunk. A gyűléseken alkalmanként húsz-harminc fő szokott részt venni (a speciális program miatt kénytelenek vagyunk korlátozni a résztvevők számát), és a helyi lakosokon túl időnként távolabbról (például Dunántúlról) is érkeznek érdeklődők. Jusztin Balázs segítségével a résztvevők testközelből ismerkedhetnek meg ezzel a kicsiny termetű bagollyal, a költési, táplálkozási szokásaival, valamint számos, csak erre a hazai bagolyfajra jellemző érdekességekkel (például vonulásával kapcsolatos tudnivalókkal, egyedenként eltérő hangadásával stb.).

Füleskuvik-fiókák D-odúban (fotó: Nagy Csaba)

MESTERSÉGES BAGOLYLÁDÁK A BÖRZSÖNYBEN

Helyi csoportunk önkéntesei 2003-ban helyezték ki az első, kifejezetten az uráli bagoly megtelepedését segítő költőládákat. Ezek tetejére alulról egy tükör van felszerelve, így nem kell felmászni az odúhoz, a földről könnyen ellenőrizhető.

Uráli bagoly (fotó: Sidó István)

Urálibagoly-fiókák a speciális költőládán (fotó: Selmeczi-Kovács Ádám)

A program harminc odúval indult, ez a szám folyamatosan bővült, 2017 óta az évente ellenőrzött költőládák száma több mint ötven. A mesterséges odúk kihasználtsága az eltelt években igen változatos eredményeket mutatott, a költések mellett az is megfigyelhető, hogy egy-egy odút csak nappalozóhelynek használnak a bagolyok. Az odúk zömét évről évre macskabagolyok foglalták el, az uráli bagoly megtelepedésére 2014-ig kellett várni. Ebben az évben két pár költött, összesen öt fiókat repítettek. A legsikeresebb év 2021 volt, amikor feltehetően a kistrágyák mint zsákmányállatok kiugróan magas száma kedvezett a bagolyoknak, mind a két faj kimagaslóan sikeresen költött. A rendelkezésre álló ötvenkét mesterséges odúból harminchetet macskabagoly, hatot uráli bagoly foglalt el. Ebben az évben először egy természetes odúban költött, két fiókat repítő urálibagoly-pár is előkerült, így összesen hat sikeres urálibagoly-költésből tizenhárom fióka repült ki. Az uráli bagoly szempontjából a 2019-es év is eredményes volt. Ekkor összesen kilenc odút foglaltak el, hat sikeres költésből tizenegy fióka repült ki. 2022-ben a szokatlanul nagy szárazság miatt az eddigi leggyengébb költési eredményeket regisztráltuk. Uráli bagoly nem költött, a macskabagolyok is csak négy költőládát foglaltak el, és két sikeres költésből mindössze négy fióka kelt ki. A program közel húsz éve alatt huszonhárom önkéntes vett részt a munkában. Minden önkéntes március-május időszakban ellenőrzi a költőládákat, az adatokat Bedő Péter fajmegőrzési koordinátor tagtársunk összesíti.

A FEHÉRHÁTÚ FAKOPÁNC SORSZÁGOS MONITORINGJA GYENES JÁNOS, BÖRZSÖNYI FELMÉRŐ SZEMÉVEL

A fehérr hátú fakopáncs különleges élőhelyeket igényel. A faj számára legkedvezőbbek a középhegységi homogén bükkösök, a gyertyánnal elegyes, holtfákkal teli erdőrészek, melyek

szerencsére még szép számmal található a Börzsönyben.

Az MME Harkályvédelmi Szakosztálya 2021–2022-ben országos akciót indított a ritka fehérr hátú fakopáncs hazai állományának felmérésére. A programhoz helyi csoportunk is csatlakozott, Cserép György szervezésében tizenegy tagtársunk huszonnyolc UTM-négyzetben hatvannyolc revírt derített fel.

A felmérést azokon a helyeken kezdtém, ahol korábban volt szerencsém találkozni ezzel a különleges harkályfajjal. Nem kellett sokat keresgélni, mivel a fehérr hátú fakopáncs területartó madár, ezért ott, ahol korábban már megfigyeltük, könnyű a jelenlétét ismét megállapítani. Ha a fehérr hátú fakopáncs élőhelyén található UTM- (2,5x2,5 kilométer) négyzeteket szisztematikusan szeretnénk bejárni, az bizony meglehetősen fizikai igénybevétel jelent. A szurdokvölgyek, hegyi patakok, meredek hegyoldalak bejárása jelentős erőfeszítést igényel.

Pozitívum azonban, hogy a természeti szépségek látványa minden fáradságot feledtet.

A részletesebben vizsgált terület két egymás melletti UTM-négyzetet érintett. Itt hét párt tudtam megfigyelni, és öt párnak a költőodúját is megtaláltam. Szinte minden fehérr hátú fakopáncs-revírben találtam nagy fakopáncs fészkelését is. Összesen négy négyzetben végeztem felmérést. Mindegyikben találtam fehérr hátú fakopáncsot, ahol természetközeli erdőrészek voltak. Egy-egy területet többször bejártam. Voltak olyan napok, amikor minden tapasztalatot, technikát bevetve sem találtam fehérr hátú fakopáncsot, pedig ismert revírekben is kuttattam. Amikor nem aktívak a harkályok, nehéz a felmérést elvégezni, mert üresnek találjuk a területet.

Összességében megállapítható, hogy az általam vizsgált, a fajra jellemző élőhelyet a megfigyelt állomány teljesen lefedi. A fiatal fehérr hátú harkályokkal való nyári találkozások pedig azt mutatják, hogy a költések sikeresek voltak, és amíg az erdők megmaradnak, a faj utánpótlása biztosított.

Még egy érdekes adalék, hogy helyi csoportunk korábban, 2007–2009 között tizenegy fő részvételével is végzett már kiterjedt fehérr hátú fakopáncs-felmérést, melynek eredményeit Szekeres Péter egyetemi diplomamunkájában (Fehérr hátú fakopáncs [*Dendrocopos leucotos*] élőhelyválasztása a Börzsönyben a fekvő holtfa mint élőhelyszerkezeti elem alapján) összegezte 2010-ben, hozzátevé széles körű holtfakutatásainak tapasztalatait. Az erdőtervezési tárgyalások során ezeket az adatokat felhasználva érvényesítette a fehérr hátú fakopáncs élőhelyeinek megőrzése érdekében szükséges korlátozásokat a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság.

Bedő Péter, Cserép György, Dénes János, Gyenes János, Jusztin Balázs, Kazi Róbert és Varga Péter

Eltelt öt év, véget ért az OAKEYLIFE projekt a Peszéri-erdőben

A Bács-Kiskun megye északi határán, Kunpeszér település felett található Peszéri-erdő hazánk egyik legjobb állapotban megmaradt úgynevezett erdőssztyeppkomplexe. A kifejezés valójában a területen található, változatos élőhelyek összességét takarja. A zárt erdőállományokkal fás ligetek, cserjések és kisebb-nagyobb gyeptoltok mozaikolnak, ami egy sok fajból álló életközösség fennmaradását és működését teszi lehetővé. Egyszerűen fogalmazva, itt még tetten érhető a Kárpát-medencében egykoron virágzó, buja természet.

Az ember tájtalakító tevékenységei az elmúlt másfél évszázadban a Peszéri-erdőt sem kímélték. Így például sok állományt átalakítottak gyors hozamú faültetvénné (például akác, fenyves, nemes nyáras), több gyepterületet beszántottak, és időközben egyes, ma már invázióként ismert idegenhonos fajokot telepítettek be. A természet visszaszorítása azonban minden évben csak egy viszonylag kis területen történt, ahova idővel a környezetből a fajok egy része visszatelepülhetett, továbbá mindig maradtak olyan élőhelyfoltok, amelyeket a beavatkozások elkerültek. Alföldi léptékben mindez már szerencsés helyzetnek mondható. Ebből következik, hogy a

Peszéri-erdő nagyon is érdemes arra, hogy megőrizzük, és természetvédelmi értékletárát bővítsük a következő generációk számára.

AZ OAKEYLIFE

A projektet a KEFAG Kiskunsági Erdészeti és Faipari Zrt. (KEFAG Zrt.), a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (KNPI) és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) valósította meg 2017–2022 között. A feladatok elvégzéséhez szükséges 2 685 487 euró költségkeretet az Európai Unió LIFE Natura alapja és az Agrárminisztérium biztosította.

- ← Kocsányostölgy-matuzsálem (fotók: Erdélyi Arnold és Hartdégén Judit)
- ↳ „Bálványfaszőnyegektől” felszámolása
- ↳ Fajgazdag erdőssztyeppkomplex
- ↳ Tuskópászta felszámolása

olyan kezdeti állapotok kialakítására, amelyekben a tölgyek már könnyebben megtelepedhetnek, vagy épp olyan úgynevezett előerdők (például elegyes nyíresek, nyárasok) állapotának javítására, ahol a tölgyek már szépen újulnak.

INVAZÍV FAFAJOK VISSZASZORÍTÁSA GÉPI MUNKÁVAL

A természetvédelmi értékek megőrzését azonban nem lehetetlen a veszélyeztető tényezők felszámolása nélkül biztosítani. A Peszéri-erdőben ezek között az első helyen az inváziós fajok szerepelnek. A mirigyes bálványfa, nyugati ostorfa, kései meggy és zöld juhar már az ezredfordulóra általánosan elterjedtté vált a területen. Agresszív terjedésük ezután sem állt meg, a teljesen zárt gyepek, cserjések kivételével tulajdonképpen minden élőhelyet veszélyeztetnek. A projekt költségvetésének jelentős hányada ennél fogva a visszaszorításukra került felhasználásra.

Az MME által koordinált felmérések eredményei szerint a több mint ezerhektáros teljes projektterületen a magtermő korú egyedek száma elérte a százezer példányt, a magoncállapot túlélt újulat száma pedig megközelítette a két és fél milliót. A felmérésekre alapozva elkülönítettük azokat a foltokat vagy akár egész erdőrészeket, ahol az inváziós fajok a legtömegesebben fordultak elő, viszont természetvédelmi érték nem volt jelen (például bálványfás-akácok). Ezekben az állományokban a KEFAG Zrt. tarvágást végzett, amelyet tuskózás, majd mélyszántás követett (elhagyhatatlan lépés az inváziósok óriási magbankja miatt), végül őshonos fajok csemetéi kerültek elültetésre. Az erdőfelújítási munkálatok során – az erőgépeket is ideértve – fokozott figyelem irányult az esetlegesen a foltokban található őshonos faegyedekre, ami miatt a Peszéri-erdő erdőfelújításában általánosan például a tölgy, nyár és nyír hagyásfák.

Több mint ötven hektáron sikerült átalakítani egy bizonyosan rossz állapotú egy sokkal jobb kiindulási állapotú. Eközben pedig az inváziós fajok magtermő korú egyedeinek száma közel húszezerrel, míg az életképes újulathoz tartozó egyedek száma több mint négyszázezerrel csökkent. A felújításokban növekedő, több mint százezer szürke nyár, kocsányos tölgy, vénic szil, magyar kőris stb. a későbbiekben őshonos fajok egész garmadájának kínálnak otthont és táplálékot a föld felett és a talajban.

Kialakított tisztás őshonos fás-cserjés csoportokkal – korábban itt akác, kései meggy, nyugati ostorfa és sűrű galagonyás volt a meghatározó

SZELEKTÍV GYÉRÍTÉS

Eltérő megközelítést kellett alkalmazni azoknál az állományoknál, amelyekben az inváziós fajok már szintén elterjedtek, ugyanakkor természetvédelmi értéket képviselnek (például eurázsiai erdőssztyepp-tölgyesek). Ezekben a nagyobb inváziós faegyedek fűrés-injektálás, a vékonyabbak pedig sebzés-kenés módszerrel kerültek előlésre. A módszerek a szelektív vegyszeres eljárások közé tartoznak, alkalmazásuknál fogva pedig a herbicid csak a célnövénybe kerülhet, a környezetet nem terheli. A legértékesebb állományokban a négy faj mellett az akác is kezelésre került, továbbá a ligetesebb állományszerkezet kialakítása céljából ezek többségében az elpusztult fák kitermelésére is sor került. A magtermő korú fák kezelése több mint ötszáz hektáron, a többéves újulat kezelése pedig több mint száz hektáron valósult meg. A monitoringeredmények szerint a fűrés-injektálás során a kezelőknek a magtermő korú faegyedek kilencven százalékát, közel harmincezer egyedet sikerült megtalálni és kezelni. Az általánosan sűrű cserjeszint miatt ez nagyon jó eredménynek mondható, a maradékot pedig a következő években – a rendelkezésünkre álló térinformatikai fedvények segítségével – célzottan fel lehet keresni.

Az újulat esetében változó, de általában szintén magas, hetven-nyolcvan százalék feletti eredmények születtek. Ugyanakkor ahol például csak fűrés-injektálás történt, ott az újulat száma általában nőtt. Ez nem véletlen, mert a magbankból az elmúlt években is sok új egyed indult fejlődésnek. Azonban figyelembe véve azt, hogy a magbank utánpótlása a kezelt területeken nagyrészt megszűnt, az újulat későbbi eltávolításával az állományok évtizedekig védetté válhatnak.

Kialakított gyepes-cserjés mozaik, őshonos fajokkal részben beültetve, a vadkár kizárása miatt bekerítve – korábban itt akác, nyugati ostorfa és kései meggy volt a meghatározó

Kezelt gyöngyvirágos tölgyes most már az akác és egyéb inváziós fajok nélkül

Díszes tarkalepke a tápnövény vesszős fagyalon, a korábbi télen tisztított nyiladékokban

HATÁSMONITORING

A kezelt állományokon kívül időközben úgynevezett kontrollállományokban (ezekben semmilyen beavatkozás nem történt) követtük nyomon az inváziós fajok terjedését. Eredményeink alapján elmondható, hogy mindössze négy tenyészidőszak alatt a magtermő korú fák száma akár a háromszorosára, az újulat száma pedig a tízszeresére is nőhet. Teljes joggal nevezhetjük tehát ezeket az idegenhonos fajok inváziósoknak vagy más kifejezéssel özönnövényeknek.

Gyakori eset volt, hogy még a legértékesebb állományokban elvégzett, kíméletes munkálatok következtében is berobbant az egyik vagy épp egyszerre több inváziós faj magbankja. A kialakult helyzetek kezelését a projekt költségvetése nem fedezte, azonban volt egy lehetőség, amellyel sikerült az átalakítás alatt álló területek többségét megtisztítani a magoncoktól.

ÖNKÉNTESK SEGÍTSÉGE

A projektidőszak alatt több száz önkéntes látogatott el a Peszéri-erdőbe, s közel háromezer napnyi munkát végeztek el különböző programok, képzések keretein belül. Az egy- vagy néhány éves újulat eltávolítása minden esetben kézzel, fogóval, továbbá egy új eszköz, a KNPI által kifejlesztett, a karos emelő elvén működő kisgéppel történt. Nehéz lenne pontosan megmondani, mennyi újulatot sikerült eltávolítani, de óvatossággal is biztosan több mint félmilliót.

TUSKÓPÁSZTÁK FELSZÁMOLÁSA

A projekt egyik egyedülálló célja volt a sík vidéki, intenzív erdőgazdálkodás egyik gyakori elemének, az úgynevezett tuskópaszták felszámolása is. Ezek úgy alakulnak ki, hogy a kituskózások után a tuskókat, fás maradványokat összetolják, és a vágásterületen hagyják egy néhány méter széles, de gyakran a teljes területen végighúzódó sávban. Ezzel azonban több probléma is van. Egyrészt ide értelemszerűen nem lehet ültetni, másrészt a bekerülő tuskókból, gyökerekből újrarahajthatnak nemkívánatos fajok. Harmadrészt pedig az összetoláskor a humuszos feltalaj egy része, a benne található csiraképes magok jelentős hányadával együtt, idekerül. Mindezek miatt a tuskópasztákon néhány éven belül például egybefüggő bálványfás fejlődhet. Ez az alföldi erdőben általánosan megfigyelhető. A Peszéri-erdőben közel két kilométernyi, bálványfával benőtt tuskópasztát sikerült felszámolni több mint két hektár összterületen, továbbá az erdőgazdálkodók vállalták, hogy a területen nem hoznak létre többet tuskópasztát.

ÖKOLÓGIAI FOLTOK ÉS FOLYÓSÓK

Fontos részét képezték a projektnek azok a beavatkozások is, amelyek új tisztások, ligetes állományok, nyílabb cserjések és ökológiai folyósók kialakítását vagy a már meglévők fejlesztését célozták meg. Ezeknek a munkálatoknak a lényege a fás szárú növényzet csökkentése. A Peszéri-erdőben általánosan a nagyon sűrű, egybibés galagonya uralta cserjeszint. Az inváziós fajok mellett a cserjék is viszonylag rövid időn belül képesek betölteni az „üresebb tereket”, ami az adott élőhelyfolt változatosságának csökkenését is maga után vonja. A területen található fajok egy része természetesen csak ezekhez a zárt körülményekhez kötődik, egy másik részük pedig ezzel ellentétben a teljesen nyílt, gyepes élőhelyeken található meg. Ugyanakkor létezik egy harmadik csoport is, amelyet az úgynevezett erdőssztyeppfajok alkotnak. Ide olyan élőlények tartoznak, amelyek a félárnyékolt, szegélyekben gazdag, ligetes felépítésű élőhelyekhez kötődnek, vagy látványosan itt érik el a legnagyobb egyedszámokat.

A projekt egyik kiemelt faja, a díszes tarkalepke is tipikusan egy erdőssztyeppfaj. Kizárólag a ligetesebb, benapozott állományokban repül és szaporodik, a Peszéri-erdőben legtömegesebben pedig az utak, nyiladékok mentén található meg. Ezek nagyobb része azonban a projekt előtti évekre erősen összehúzóult vagy akár teljesen becserjésedett. A projekt öt éve alatt erdészeti szárzúzóval és részben kézi erővel több kilométer összhosszúságban sikerült a vonalas létesítményeket kitisztítani. Az eredmények egyértelműek voltak: a télen kialakított nyiladékokat a lepke már a következő tavasszal birtokba vette, becsült állomány nagysága pedig az ötszörösére nőtt.

Kiemelt eredményekkel zárult az erdőállományok megnyitása, cserjés foltok zúzása is. A munkálatok következtében a szegélyek összhosszúsága több tíz kilométerrel, a ligetesebb, nyílabb élőhelyek kiterjedése pedig több mint száz hektárral nőtt. Az új élőhelyek fontosak lesznek például a projektben szintén szereplő homoki nőszirm, szarvas álganéjtúró, erdei pacsrta, kis őrgébics és töviszúró gébics, de természetesen számos egyéb, a területen megtalálható értékes faj számára is.

ÉPÜLETFELÚJÍTÁS IS

Az OAKEYLIFE projekten belül teljes körű felújításon esett át a Peszéri-erdő egyik erdészháza. Ezt régen az itt dolgozó erdészcsaládok lakták, de hosszú ideje üresen állt. Jelenleg már három éve látogató- és oktatóközpontként működik, de szállást kínál a területen dolgozóknak vagy éppen a kutatóknak. A helyszínen palánta- és bemutatókertek is kialakításra kerültek, és sikeresnek mondható a védett növények helyben megvalósuló szaporítása is. A projekt utolsó évében például ötezer tő, itt felnevelt homoki nőszirm került kiültetésre a növénynek alkalmassá tett, új élőhelyekre.

CSEMETEKERTEK

A „peszéri tölgy” szaporítása céljából a projektben (más helyszínen) egy csemetekert is létesült. Az erdőben gyűjtött makkból sok ezer csemetét sikerült felnevelni, amelyek ezt követően nemcsak az erdő újonnan kialakított, nyílabb foltjaiban, hanem

Védett növények szaporítása Csoki kutya őrzésével

Önkéntesek az inváziós fajok magoncainak eltávolítását végzik a II. Peszéri Fanyűvő Kupán (fotó: Schneider Viktor)

például a bevezető utak mentén és más szegélyeken is elültetésre kerültek.

Egy LIFE projekt időtartama alatt nagyon sok minden történik, amikből igyekeztünk a legfontosabbakat kiemelni. Sok egyéb beavatkozást, kutatási eredményt, jó gyakorlatot, technológiai megoldást és tapasztalatot itt most nem tudunk bemutatni. Az egyik legfontosabb tapasztalatot azonban szeretnénk e helyütt is kiemelni: ez nem más, mint az önkéntes munka jelentősége. A korábbiakban említettük, hogy például az inváziós fajok visszaszorításában óriási szereppel bírt az elmúlt években az idelátogató önkéntesek munkája. A Peszéri-erdőben persze más, könnyű fizikai munkákba is bekapcsolódhattak az érdeklődők. Ugyanakkor néhány lelkes, gyakorta visszajáró segítő egy idő után már kisebb felméréseket is el tudott végezni. Kijelenthetjük, hogy a Peszéri-erdőben a kutatók által végzett felmérésekhez a nem szakemberek által végzett, úgynevezett *citizen science* is sokat hozott. A munkálatok – ha kisebb lendülettel is –, de a jövőben is folytatódnak, így ezúton szeretnénk jelezni, hogy a Peszéri-erdő a jövőben is várja a természetért tenni akaró önkénteseket. Érdeklődni a három szervezetnél és a projekt honlapján (www.oakeylife.hu), az Önkéntesek fül alatt megadott e-mail-címen is tudnak.

Erdélyi Arnold, Andrési Dániel és Vadász Csaba

A meszes homoki erdőssztyepp-komplex
ökoszisztéma szolgáltatásainak
helyreállítása a Peszéri-erdőben

Peszéri-erdő
a Kiskunság ékköve

www.oakeylife.hu

A Világ madarainak helyzete 2022

A földön előforduló madárfajok felének hanyatlik az állománya, továbbá minden nyolcadik fajt kipusztulás fenyeget!

Nemzetközi szervezetünk, a BirdLife International 2004 óta jelenteti meg nagyívű jelentését a világ madarainak helyzetéről a négy-öt évente megrendezett világkonferenciákra időzítve. A legújabb, immár ötödik, A világ madarainak helyzete 2022 (State of the World's Birds 2022) című jelentés 2022 őszén, a BirdLife/ICBP százéves évfordulóján jelent meg, és az eddigi legaggasztóbb képet festi a madarak és ezzel együtt a földi élet jövőjét illetően. Az adatok szerint a madárfajok közel felének hanyatlik az állománya, számos populáció egyedszáma kritikusan alacsony. Jelenleg minden nyolcadik madárfaj a kihalás szélére sodródott.

A jelentés teljes anyaga elérhető online a QR kód segítségével

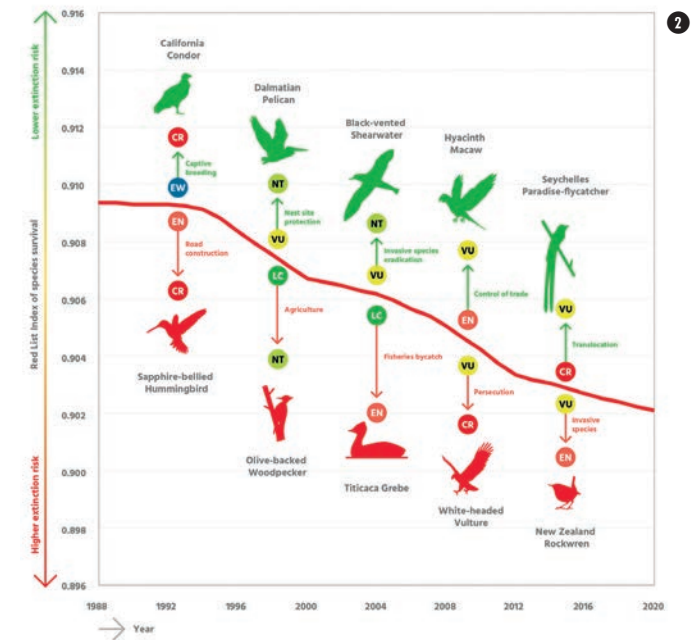
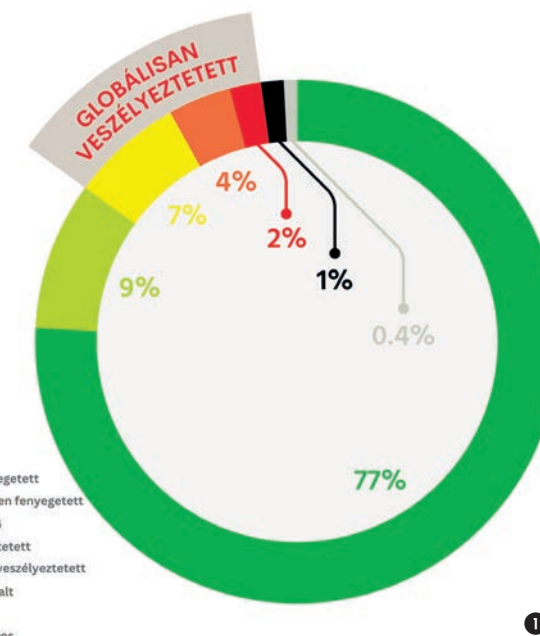
A több mint 11 ezer madárfaj kihalási kockázatát elemző BirdLife-felmérés 13 600 fontos madárelőhely (IBA) és kulcsfontosságú természeti terület (KBA) adatai, valamint a 2018-as legutóbbi kiadás óta megjelent tudományos szakirodalom alapján született annak a 119 nemzeti természetvédelmi szervezetnek az adatközlése nyomán, amely a BirdLife International partnerségét alkotja. A jelentés összefoglalja, hogy a madárpopulációk vizsgálata alapján milyen következtetéseket vonhatunk le a természet állapotáról, a ránehezedő nyomásról, a meglévő és a még szükséges megoldásokról. A jelentés szerint a madarak és a biológiai sokféleség szempontjából legkritikusabb területek hatékony megőrzésének, védelmének és kezelésének kell lennie az egyik legfontosabb intézkedésnek.

HELYZET

Jelenleg világszerte a madárfajok csaknem felének hanyatlik az állománya, mindössze 6%-é növekszik. Míg a madárpopulációk hosszú távú tendenciáira vonatkozó adatok Európában és Észak-Amerikában a legátfogóbbak, egyre több bizonyíték támasztja alá, hogy világszerte csökkenés tapasztalható Japán erdei és vizes élőhelyein élő fajoktól kezdve a kenyai ragadozó madarakig. Japánban 1850 óta az erdei fajok állománya 94%-kal, a vizes élőhelyeken élőké 88%-kal, Kenyában 1970–2020 között a ragadozó madarak állománya átlagosan 70%-kal csökkent.

A fajok veszélyeztetettségét a vörös lista 1 kategóriáival határozzuk meg; ezek közül azokat a fajokat, amelyek a három legmagasabb kategóriába kerülnek besorolásra, gyűjtőnéven globálisan veszélyeztetett fajoknak nevezzük. A legutolsó IUCN (Természetvédelmi Világszövetség) vöröslista-elemzése szerint 1409 faj státusza kedvezőtlen: 755 faj sebezhető (vulnerable), 423 veszélyeztetett (endangered) és 231 faj súlyosan veszélyeztetett (critically endangered) kategóriában van. Ez a jelenleg is élő fajok 12,8%-át, vagyis minden nyolcadik fajt jelenti.

A vöröslista-index a kategóriák változásai alapján képzett szám, és így alkalmas arra, hogy a változások trendjéről jó képet adjon. Az index 1988 óta folyamatosan csökken, miközben a természetvédelmi, fajmegőrzési intézkedéseknek köszönhetően sok faj került kedvezőbb helyzetbe, így kapott jobb vöröslista-besorolást, azonban közben még nagyobb számú faj helyzete romlott 2.

VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A madarak állományának alakulását rengeteg különböző tényező befolyásolja, amelyek pontos felismerése és jelentőségük megállapítása alapvetően szükséges ahhoz, hogy megfelelő védelmi intézkedéseket tudjunk hozni. Azontúl, hogy a 2022-es jelentés bemutatja a madárpopulációk drámai csökkenését világszerte, arra is rávilágít, hogy mi okozza ezeket a riasztó tendenciákat 3.

- A legnagyobb veszélyt a madarakra nézve az agrárterületek növekedése és a hasznosítás növekvő intenzitása jelenti, amely a veszélyeztetett fajok 73%-át érinti.
- Az egyre jelentősebb gépesítettség, a műtrágya- és növényvédőszer-használat, a gyepterületek szántófölddé alakítása miatt Európában 70%-kal csökkent az agrárterületeken élő madárfajok állománya 1980 óta.
- Etiópiában a mezőgazdaság miatt egyre zsugorodó gyepterületeken élő endemikus, a földön csak itt élő szomáli pacsirta állománya 80%-os csökkenést mutat 2007 óta.
- A nem fenntartható fakitermelés és erdőgazdálkodás szintén jelentős probléma, hiszen évente több mint hétmillió hektár erdő tűnik el, ami a veszélyeztetett madárfajok felét érinti.
- Az éghajlatváltozás hatása sem elhanyagolható, a veszélyeztetett fajok 34%-ára már most is hatással van, és feltehetően egyre nagyobb problémát fog jelenteni rövid idő alatt.

Jól látható, hogy a veszélyeztető tényezők közül a legjelentősebbek nem egy-egy fajt érintő speciális hatások, amelyekkel szemben fajmegőrzési gyakorlati intézkedésekkel fel lehetne lépni, hanem egyre nagyobb arányban nagy területekre kiterjedő, általános területhasználattal, fogyasztással és más alapvető társadalmi működésünkkel kapcsolatos okokra vezethetőek vissza, így a válaszok is ilyen szintűek kell legyenek.

VÁLASZOK

A jelentés a biológiai sokféleséggel kapcsolatos válság kezeléséhez szükséges megoldásokat is felvázolja, amelyek közül sokat már világszerte alkalmaznak. A természet szempontjából fontos élőhelyek védelme, a sérült ökoszisztémák helyreállítása, valamint a madarakat és a biológiai sokféleséget fenyegető veszélyek kezelése mind kiemelkedően fontosak.

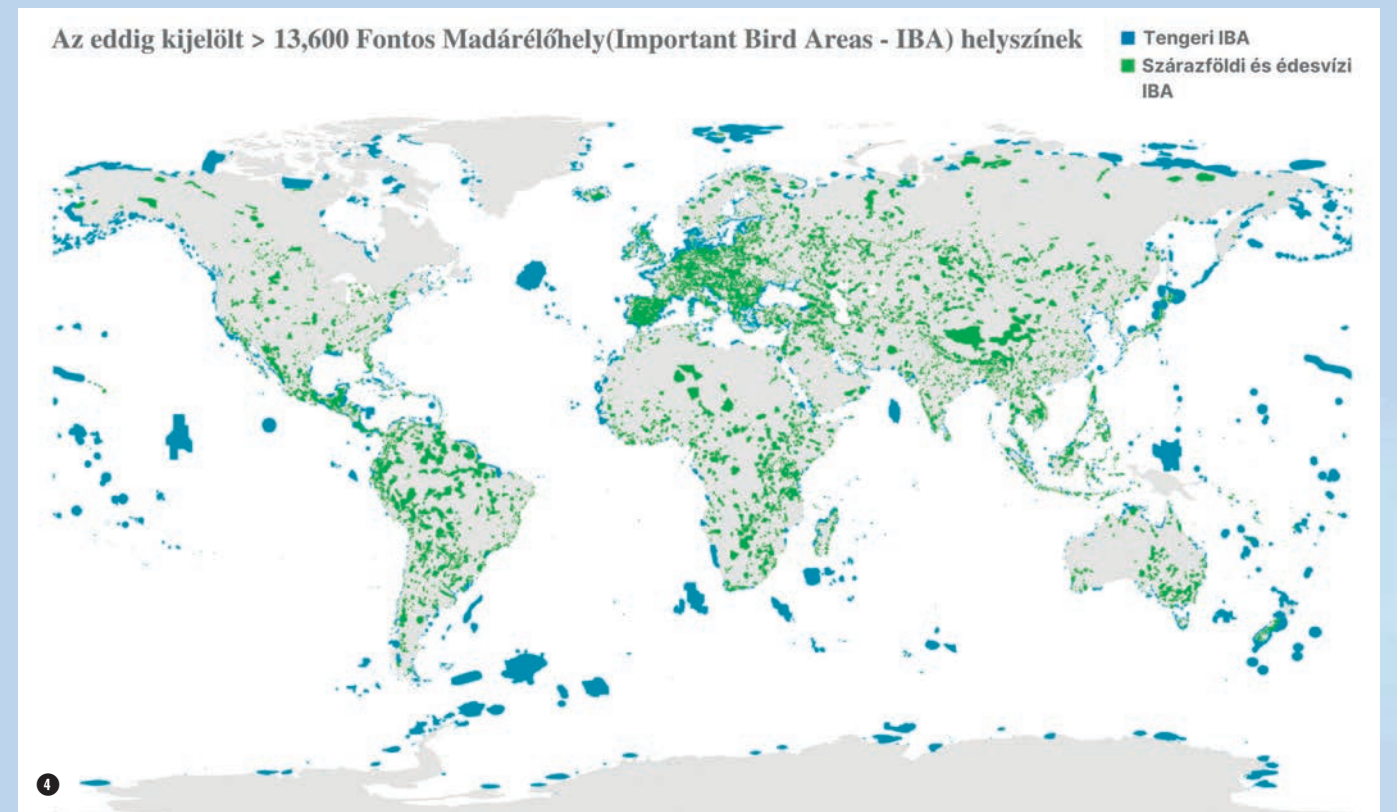

A madarak és a biodiverzitás szempontjából legkritikusabb helyek hatékony megőrzése, védelme és kezelése az egyik legsürgetőbb intézkedés. Ezek a Fontos madárelőhelyek (IBA – Important Bird Areas), amelyek közül 13 600-at a BirdLife International azonosított. A Fontos madárelőhelyek a Kulcsfontosságú természeti területek (KBA – Key Biodiversity Areas) szélesebb hálózatának a magját képezik, és egyre gyakrabban használják a védett területek kijelölésekor. A védett területek hálózatát világszerte ki kell terjeszteni a szárazföldi és tengeri területek 30%-ára, amiben kiemelten fontos szerepet fognak játszani az IBA és KBA területi kijelölései, biztosítva azt, hogy az erőfeszítések a biodiverzitás szempontjából legfontosabb helyekre összpontosítsanak.

A közelmúlt példái között szerepel az Észak-atlanti-áramlat és az Evlanov-fenékhegy (NACES) védett tengeri területté (MPA

– Marine Protected Area) való kijelölése 2021 októberében. Egy Franciaország méretű tengeri területről van szó, amely huszonegy különböző faj akár ötmillió példányának is otthont ad. Ez az első olyan nyílt tengeri védett terület, amelyet jeladós madarak adatai alapján azonosítottak. A MarChiquita-lagúna egy Argentinában található Fontos madárelőhely, ahol több mint félmillió vonuló vízimadár él, köztük az andoki flamingó (sebezhető státuszú), 2022-ben pedig Ansenúza Nemzeti Parkként kapott védelmet az Aves Argentinas (az argentin BirdLife-partner) erőfeszítéseinek köszönhetően.

A természeti környezet kétségbeesítő állapota ellenére a madarak okot adnak a reményre is. Megmutatják, hogy hatékony fellépéssel a fajok megmenthetők, és a természet talpra tud állni. A BirdLife partnerszervezeteinek munkatársai 2013 óta 726 globálisan veszélyeztetett madárfaj védelmével foglalkoztak,

és több mint 450 Fontos madárelőhelyet (IBA) javasoltak védelemre. „A madarak azt mutatják, hogy egy kihalási válságot élünk át, az elmúlt ötszáz évben legalább 187 faj biztosan vagy feltehetően kipusztult. Tagadhatatlan, hogy a helyzet siralmas, azonban mi tudjuk, hogyan fordítható meg ez a folyamat. A kutatásaink bizonyítják, hogy 1993 óta további huszonegy-harminkét madárfaj pusztult volna ki a megmentésükre irányuló természetvédelmi beavatkozások nélkül. A BirdLife-partnerek és a többi természetvédelmi szakember elhivatott munkája nélkül a réunioni sándorpagagáj, a kaliforniai kondor, a tarvarjú és a fekete gólyatöcs a múzeumi példányokon kívül már nem is létezne. Ha adunk esélyt a természetnek, az helyre tud állni” – mondta Dr. Stuart Butchart, a BirdLife International vezető kutatója.

– Hetvenegy fajról ritkaságuk miatt nem számszerűsíthető matematikailag a trend, vagy rejtett életmódjuk miatt nem rendelkezünk elég pontos adatokkal az állományaik nagyságáról.
– Még a huszonhat stabilként ismert madárfaj között is találunk olyanokat, amik nem a csökkenő trend miatt veszélyeztetettek, hanem igen kis állományuk miatt (szirti sas, kerecsensólyom, bajszos sármány).

Különösen veszélyeztetettek a vizes élőhelyek, elsősorban az időszakosan sekély vízborítású gyepek, szikes tavak és mocsarak madarai (nagy goda, piroslábú cankó, nagy póling), de a klímaváltozás például a ma még stabil nádi sármányra is kedvezőtlen hatással lehet.

A jelentős globális megállapításai ijesztőek, és felhívják a figyelmet az azonnali cselekvés szükségességére. A mezőgazdasági területekhez kötődő madárfajok hazai állománya az MME Monitoring Központ MMM (Mindennapi madaraink monitoringja) felmérések adatai alapján Magyarországon is 18%-kal csökkent 1999 óta, és a 2022. év nyári szárazsága megmutatta, hogy a Kárpát-medence milyen kitért az éghajlatváltozás várható hatásainak. Különösen veszélyeztetettek a hosszú távú vonuló fajok, amelyek a Saharától délre töltik a telet, valamint a vizes élőhelyek, elsősorban az időszakosan sekély vízborítású gyepek, szikes tavak és mocsarak madarai. Az MME ezért is sürgeti a hazai mezőgazdaság és vízgazdálkodás átalakítását egy fenntartható, természetbarát megoldásokat alkalmazó tájhasználati módra. Ugyanakkor hazánkban is elmondható, hogy a célzott természetvédelmi intézkedéseknek köszönhetően fajok tucajait mentettük meg a kihalástól. Ha a hazai állami természetvédelem, szakmai civil szervezetek és tudományos műhelyek nem léptek volna fel, akkor ma a parlagi sást, a kerecsensólymot és a rákosi viperát is csak a természettudományi gyűjteményekben kereshetnénk.

Halmos Gergő, Lovázi Péter és Vásony Petra

MME

2022. október-
december

HÍREK

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthoz tartozó programokról az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoporthírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

2022-ben a gyöngybaglyok esetében olyat tapasztaltunk, ami reánk semmertünk volna gondolni. A költő állomány drasztikus csökkenése a védelmi program eddigi harmincnyolc éve alatt mindig a hosszán tartó, kemény hidegekkel tarkított, havas telek után következett be. Az ilyen időjárású periódusokban a baglyok hetven-nyolcvan százaléka pusztult el. Csak a legerősebb példányok éltek túl a kritikus időszakokat. Az utóbbi évek enyhe telei után inkább az állomány erőteljes növekedésére számítottunk, de várakozásainkkal ellentétben 2022. évi helyzet a kemény telek utáni állapotot idézte. A templomtornyokba és padlásokra kihelyezett 159 költőládából mindössze ötvenkettőt (32,7%) foglaltak el a madarak, köztük huszonkilenc pár gyöngybagoly. Számuk a tavalyihoz képest ötvenkét párral (-58,4%) csökkent, ami egyértelműen a táplálékhiánnyal, a pocokgradáció 2021. évi összeomlásával függ össze. Ugyanakkor az aszályos nyár ellenére meglepően jól alakultak fehér gólyák megyei költési eredményei. Bár a fészkelő párok 18,5%-a (harminchat pár) nem repített fiókákat, az eredményesen költő 159 pár összesen 434 fiókát nevelt fel. A kirepült fiókák átlagszáma a sikeresen költő párok esetében 2,73 fióka, az összes fészkelő párra számítva 2,23 fióka volt. Csoportunk havonkénti hírlevelére a baranya@mme.hu e-mail-címen lehet feliratkozni.

Bank László

CSONGRÁD MEGYEI HELYI CSOPORT

2022 utolsó negyedében újraindítottuk a járványhelyzet miatt közel három éve megszakított – havi rendszerességű – előadás-sorozatunkat. Péntek Attila az év hullójáról, Csibrányi Balázs pedig a Thaiföldön tett madarászútjáról tartott előadást. A Fehér-tavi Ornitológiai Táborban (FOT) egészen november végéig zajlott a kutatómunka, hús alkalommal a nagyon népszerű madárgyűrűzési bemutatókkal színesítve. Október első hétvégéjén a XXX. Európai Madármegfigyelő Napok (EMN) alkalmából három helyszínen tartottunk gyűrűző- és terepmadarász-programokat. Az őszi egyik legnagyobb érdeklődéssel kísért programsorozata a Fehér-tóra éjszakázni betérő darvak megtekintését célzó „darutúra” volt, amelyből nyolcat is tartottunk. Ehhez kapcsolódóan részt vettünk a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság XI. Fehértavi Darvadozás elnevezésű rendezvényén is.

Haraszthy László és Dr. Molnár Gyula az ünnepi ülésen (fotó: Tokody Béla)

Kettős évforduló kapcsán tartottunk ünnepi ülést december 15-én: hatvan éve jött létre dr. Beretzky Péter neves ornitológus vezetésével a TIT Csongrád megyei szervezetének madártani és madárvédelmi szakköre, illetve most tartottuk meg az 1996-ban alakult, negyed évszázados helyi csoportunk járványhelyzet miatt elhalasztott megemlékezését is. A SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Interaktív Természetismereti Tudástárában szervezett összejövetelen először Nagy Tamás, csoportunk elnöke köszöntötte a résztvevőket, dr. Tokody Béla titkár összefoglalta csoportunk főbb eredményeit, majd

Dr. Molnár Gyula, Kónya Kata, Bálint Gábor és Zombori-Benczúr Izabella az ünnepi ülésen (fotó: Tokody Béla)

dr. Molnár Gyula tartott előadást az elmúlt hatvan és huszonöt év életképeiből. A csoport nevében Lovászi Péter vezetőségi tag méltatta dr. Molnár Gyula több évtizedes természetvédelmi eredményeit és köszönte meg a csoport alapító elnökének két és fél évtizedes elnöki tevékenységét. Együtt a fiatalabb korosztály lelkes tagjainak, Bálint Gábornak, Gyukics Gellének, Hódsági Anita-nak, Kónya Katának, Lajter Edinának, Vassné Tóth Brigittának, Vass Rolandnak és Zombori-Benczúr Izabellának adott át egy-egy könyvet. Ezután Haraszthy László, az MME elnökségének tagja köszöntötte dr. Molnár Gyulát. A programot a Madarászkarácsony kötetlen beszélgetésével zárta baráti hangulatban a több mint félszáz résztvevő. December 18-án délelőtt az újszegedi ligetben tartottuk utolsó rendezvényünket, az adventi madárgyűrűzési bemutatót a ragyogó napsütéses, ám rendkívül fagyos időben is kitartó érdeklődőknek. Elégedetten zártuk a tavalyi évet, hiszen hatvanégy különféle programunkon összesen kétezer látogatót fogadtunk.

Lovászi Péter és Verseczki Nikoletta

JÁSZ-NAGYKUN SZOLNOK MEGYEI CSOPORT

Ahogy az hosszú évek óta már megszokott, október elején két helyszínen szerveztünk programot a 2022-ben immáron XXX. EMN keretében. Az időjárás nem volt túl barátságos ez alkalommal, de így is több tucat érdeklődő látogatót ki a szolnoki Cukorgyári-ülepítőtavakhoz, valamint a kunszentmártoni Vekeri-halastavakhoz.

2022 tavaszán több megyei iskolával is Madárbarát iskola programot indítottunk. Az őszi időszakban a Szolnoki Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola és Néptánc Alapfokú Művészeti Iskola udvarára és épületeire két A, négy B, három C, egy

A XXX. EMN „szolnoki” hálóállító csapata, balról jobbra: Hajdú Tamás, Csesznik Bence, Gura Judit, Pálkás Csaba János, Rimóczy Árpád és Bodzás János Sándor (fotó: Gura Judit)

Madarászturnán az első csapattal (fotó: Cser Gábor)

Füleskuvikoknak szánt D típusú odúk telepítése – a létrán Hajdú Tamás fogja, a létrán Pálkás Csaba János (fotó: Müller Anikó)

D típusú és egy denevérodút, továbbá egy vércseládát helyeztünk ki két ütemben, továbbá javasoltuk az iskola felújításakor kiszorított sarlósfecskek számára is odúk kihelyezését. Ezeket az iskola saját költségén be is szerezte és felszereltette. A Madárfigyelő Szolnok Természetvédelmi Egyesület felajánlásából etetők, a Babafa felajánlásából pedig négy molnárfecske- és két füstifecske-műfészek is kikerülhetett. A Szolnoki Fiumei Úti Általános Iskola már hosszú évekket ezelőtt madárbarát iskola lett, de az ott kitétt eszközök állapota nagyon leromlott, így azokat egy A, három B, két C és egy D típusú új odúval pótoltuk az iskolában működő madárbarát és ökoszakkörös diákokkal.

Odútelepítési fronton a Madárfigyelő Szolnok Természetvédelmi Egyesület elnökével, Hajdú Tamással, aki egyébként tagtársunk is, kísérleti jelleggel három-három kibővített D odút helyeztünk ki füleskuvikok számára működési területünk szolnoki és Pest megyei határán, a Jászkarajenői-puszták Natura 2000-es élőhelyek környékén. A Pest megyei oldalon már hosszú évek óta fészkel e bagolyfaj, az újonnan kihelyezett odúkkal talán választ kaphatunk arra is, hogy a faj továbbterjeszkedik-e a Tisza folyó vonala felé.

Pálinkás Csaba János

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Október első hétvégéjén csatlakoztunk a XXX. EMN országos rendezvénysorozatához, négy helyszínen kétszázöt érdeklődőnek tartottunk távcsöves madármegfigyelést és madárgyűrűzési bemutatót. Ugyanezen a hétvégén szervezte Győr megyei jogú városa a II. Zöldexpót, ahová a város zöldszervezeteit várták kiállítóként. A háromnapos rendezvényen helyi csoportunk is jelen volt, önálló standunknál közel ötszáz érdeklődő fordult meg. Október közepén madárgyűrűzési bemutatót tartottunk a mosonmagyaróvári Wittmann parkban

EMN, Pannonhalma (fotó: Vigné Priznicz Tünde)

Rovarhotelek (fotó: Antoni Gyula)

a madárbarát óvoda minősítésű Hildegárd Óvoda gyermekeinek. Szintén október közepén családi napon vettünk részt a Vámoszabadi Fejlesztésért Egyesület meghívására. A tére gondolván madáretetőket készítettünk az egyesület tagjaival, miközben sok hasznos madárvédelmi tanáccsal láttuk el őket. Együttműködésünk már régebb óta tart, két éve madárodúkat készítettünk közösen, amelyeket Vámoszabadi község területén helyeztek ki.

Helyi csoportunk a győri Széchenyi István Egyetem felkérését elfogadva előadást tartott közel ötven hallgató számára november közepén. Az előadásban az MME és a csoportunk tevékenysége mellett az Ifjúsági Tagozat is szóba került. Reméljük, a jövőben is folytatódik az együttműködés az egyetemmel.

December 3-án családi napot szerveztünk önkénteseinknek a Fehértői Madárvártára, a nyári táborunk helyszínére, ahol közös főzéssel és egyúttal köszöntük meg egész éves munkájukat. De a munka most se maradt el, tíz fehérgyölyafészkekalapot készítettünk, melyeket az áramszolgáltató télen helyez ki az üres vagy felújított fészektartókra meggyeszte.

Novemberben és decemberben is részt vettünk a kékes rétihéjás országos szinkronjában, amely során az éjszakázóhelyekre behúzó madarakat számoljuk. A hazai teletől állomány védelme érdekében fontos ez a monitoringtevékenység, mert a rétihéjás visszatérően használják éjszakázásra a kiválasztott nádas-gyékényes mocsárrészeket. Novemberben négy helyszínen huszonkettő, decemberben negyvenegy éjszakázni érkező madarat észleltünk. A novemberi szinkron idején volt az európai vöröskánya-számlálás is, a megyénkben szintén négy tradicionális helyszínen ötvenhárom vörös és barna kánya került távcső elé.

2022 ősze is tartogatott néhány érdekes madármegfigyelést. A nagy szenzáció szeptember 20–23. között a péri halastavakon tartózkodó fiatal rózsás flamingó volt, amelyet több tagtársunknak is sikerült megfigyelnie. A dunaszegi Morotva-tónál a madármegfigyelő napok rendezvényre készülve, önkénteseink tízezer, a nádasba éjszakázni behúzó fecskét számoltak, miközben nem mindennapi élményben volt részük. A december 3-ai önkéntesnap reggelén egy örvös bukó tűnt fel a harsági Fehér-tavon, ami már a faj második adata erről a tóról. Az év végén ragadozómadárfészkek-keresési akciót szerveztünk a Rába árterébe. Önkénteseink 1220 hektár erdőt jártak be, ahol tizenhét egerészölyv-, három holló-, két darázsölyv- és egy karvalyfészket találtak. December 29-én évbúcsúztató madárgyűrűzési bemutatót tartottunk a pannonhalmi arborétumban, ahol több mint kétszáz érdeklődőnek tudtuk bemutatni a park téli madárvilágát, és hasznos tanácsokkal láttuk el őket a téli madáretetéssel kapcsolatban.

Bodor Ádám és Györgi Előd

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HELYI CSOPORT

November 12-én indítottuk el hatodik vadlúdwebkamera-szezonunkat a tatai Öreg-tó medréből, ami a szezon ideje alatt a Tatai Vadlúdsokadalom www.vadludsokadalom.hu oldalán volt elérhető. Számos ritkaság színezte a vizimadártömegek látványát: vörösnakú és apácalúd, kis lilik, dolmányos sirály és rétasok megfigyelése volt a csúcspont. A „fotelmadarászversenyünk” nagy sikerrel zajlott öt héten keresztül.

Az év végén zártuk élőhelykezeléseinket Tata területén. Gépi és kétkézi munkával tettünk újabb nagy lépést a nagy aggófű termőterületén és a Fényes-lápréten a fajgazdag

A Tatai Vadlúdsokadalom webkamerája (fotó: Csonka Péter)

A Sokadalom egyik programjaként Drekszler Anna Suhajda Szilárd expedíciós hegymászóval és Nádasdi Oszkár magashegy nagyfalmászóval beszélgetett (fotó: Aliczki Manó)

élőhelyek megőrzése érdekében. Elvégeztük a gyepek szükséges kaszálását és szénalehordását. Végéhez ért a július 17. és november 12. között 119 napon át működő naszályi Ferencmajori Madárvárta nyári-őszi működése. Ez volt a harminkettedik (!) szezon. Száz madárfaj 9718 egyedére került gyűrű a több ezer visszafogás mellett. Négy külföldi gyűrűs madarat sikerült megfogni. Két olyan faj (fehérszárnyú szerkő és vetési varjú) lábára került egyedi azonosító, amely még nem lett gyűrűzve a területen. Jelölt ritkább madárfajok (összesen 193 példány): fűrj, üstökösreçe, vízityúk, kis légykapó, hegyi billegető, kormos szerkő, kabasólyom, füleskuvik és erdei fülesbagoly. A madárvártánk utolsó negyedéves látogatottsága elérte a hatszáz főt, 2022-ben pedig közel ezerötszáz fordult meg a területen.

Az év csúcspontja a 16 ezer látogatót fogadó XXII. Tatai Vadlúdsokadalom volt. Online tartalmak, élő közvetítések, kisfilmek és folyamatosan üzemelő webkamerák vezették fel a rendezvény napját. November 26-án 192 önkéntes várta a madárbarátokat hazánk legnagyobb természetvédelmi fesztiválján a tatai Öreg-tó partján. Nagyszámú érdeklődő látogatta a pénteki és szombati programokat a tóparton, valamint a Malom és Kacska Bisztró, Kávézó és Rendezvényházban. Változatos, minden korosztályt megszólító programok, magas színvonalú bemutatók, előadások, túravezetések, beszélgetés és színházi előadás fogadta az érdeklődőket. Tata valóban a természetbarátok találkozópontra lett! Rekordszámú tizenkilenc csapattal és 119 megfigyelt madárfajjal zárt a tizenkét órás madarászverseny. Méltó környezetet kapott a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság huszonöt éves születésnapjára, továbbá bemutatkozott az MME Ifjúsági Tagozata is. A Birdo fotópályázat eredményhirdetése során megtudhattuk, ki lett hazánk madárfotósa. Az év nehezített gazdasági környezete

ismételten kihívás elé állította a szervezőket, a sokadalom túlnyomórészt támogatók felajánlásából valósulhatott meg. Köszönjük tagjaink, partnereink és támogatóink segítségét, hogy az általunk végzett szakmai munka töretlenül tud haladni! Munkánkat és programjainkat a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal és a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesülettel közösen szerveztük és valósítottuk meg.

Csonka Péter

SOPRONI HELYI CSOPORT

Csoportunk a Kisalföldi Helyi Csoport tagjaival együttműködve ősszel végezte a középmezőnyű hálózat monitoringját (KFO) a Fertő-parton és annak környékén, ahol még nem volt ilyen adatgyűjtés. Nyolc tagtársunk összesen körülbelül 113 kilométer nyomvonalat járt be, eközben tizenkilenc, leggyakrabban egerészölyv és vörös vércse teteme került elő. Az őszi,

Darvak (fotó: Hadarics Tibor)

szokatlanul erős daruvonulás két nagyobb és két kisebb hullámmal érte el a Fertőt, a legfeljebb 25 ezer éjszakázó példány toronymagasan az eddigi legmagasabb szám. Az éjszakázóhelyekre koncentrálódó madarak számbavételére koordináció indult az osztrák BirdLife-partnerrel.

Stinner Bálint

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

Október első hétvégéjén helyi csoportunk is részt vett az Európai Madármegfigyelő Napokon, önkénteseink két helyszínen összesen 5614 példányt figyeltek meg. Október 7–11. között a Tiszalöki Arborétumban tartottunk madárgyűrűzési bemutatót Petrilláné Bartha Enikő vezetésével a kilátogató óvodai és iskolai csoportoknak, családoknak. A hideg idő beköszöntével elkezdődött a madarak téli etetése. Önkénteseink

Madárgyűrűzés Tiszalöknön, a gyűrűző Petrilláné Bartha Enikő (fotó: Szabó Gitta)

Madárkalács-készítés (fotó: Szabó Gitta)

ehhez kapcsolódóan tartottak előadást Hajdúnánás egyik általános iskolájában hat csoportban, több mint százötven 1–8. osztályos diák részvételével, továbbá november 26-án Hajdúnánáson, a városi könyvtárban is a lakossági érdeklődők számára. Itt Becsei Zoltán előadása után egy madárkalács-készítő workshop keretében mindenki elkészítette az etetőre szánt nyencségeket, közben önkénteseinkkel az egyesület munkájáról lehetett beszélgetni. Szabóné Balázs Beáta szervezésében Tiszavasvári egyik madárbarát kertjében tartottuk meg az idei Madárkarácsonyt második osztályos gyerekekkel. A péntek délutáni programot madárgyűrzési bemutatóval kezdtük. A széncinegék és kék cinegék között gyűrűt kapott egy sárgafejű királyka, egy ökörszem és egy fekete rigó is. Közben almából és magvakból készültek a díszes madáreselések is. A délutánt játékkal zártuk.

Szabó Gitta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

2022. október 1–2-án a Tömördi Madárvártára szervezett madárgyűrzési bemutatóval és madármegfigyeléssel kapcsolódtunk be az Európai Madármegfigyelő Napokba. November 6-án befejeztük a Tömördi Madárvárta nyári-őszi Actio Hungarica madárgyűrzési programját, melynek során hetvennégy faj 5453 példányát gyűrtük meg, és 1492 esetben fogtuk vissza harminckilenc faj egyedét, köztük egy lengyel gyűrűs vörösbegyét is. Egy 2022. szeptember első hetében gyűrűzött fiatal vörösbegyét fogtak vissza Portugália déli csücskén 2022 októberében. Ez a második hazai gyűrűs vörösbegy, amely megkerült Portugáliában. Egy, október közepén jelölt

EMN-résztevők a Tömördi Madárvártán, a gyűrűző Varga László (fotó: Gyurácz József)

Illés Péter, a helyi csoport alelnöke a kőszegi tanösvényt mutatja be (fotó: Gyurácz József)

csilpcsalpfűzikét pedig Máltán fogtak vissza december elején. A program részletes eredményeit a Cinege című vasi madártani tájékoztató decemberben megjelent huszonhetedik száma tartalmazza. A kötetben néhány Barbácsy Zoltánra, helyi csoportunk volt alelnökére is emlékeztünk. A madárvárta 2022. évi madárgyűrzési eredményei mellett a kötetben részletes beszámoló olvasható a hamvas rétihéja sikeres fészkelése érdekében megvalósított összefogásról, a Vas megyében fészkelő fehér gólyák 2022. évi állapotáról, a daru második sikeres megyei fészkeléséről, az egyéb ritka és telepesebben fészkelő madárfajok helyzetéről, a színes gyűrűvel jelölt madarak megkerüléseiről, valamint a kondorfai és táplánszentkereszti madárgyűrzések eredményeiről is. A Tömördi Madárvárta adatainak felhasználásával készült, a kék cinege és a széncinege túlélési valószínűségét elemző tanulmányunk jelent meg az Ornis Hungarica 2022. évi második számában. December 3-án a tömördi Ilona-völgyben gallyfészkekkesésben vettünk részt. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai által szervezett felmérésben összesen hétnek a koordinátáit rögzítettük, köztük egy lehetséges feketególya-fészket is. December 8-án, a Chernel-emlékévé zárásaként, a társszervezetekkel együtt felavattuk az MME Madárbarát mintakert tanösvényét Kőszegen. Ennek szakmai előkészítője Illés Péter, helyi csoportunk alelnöke volt. Harsányi Krisztián tagtársunk által Nemescsóban fiókaként gyűrűzött fehér gólya került meg december végén a Dél-afrikai Köztársaságban, a gyűrűzés helyétől 9037 kilométerre. 1908 óta ez a legtávolabb megkerült hazai gyűrűs madár. Ezúton is köszönet helyi csoportunk tagjainak és más önkénteseknek is a programok sikeres megvalósításáért!

Gyurácz József

VESZPRÉM MEGYEI HELYI CSOPORT

Az Európai Madármegfigyelő Napok keretében az alsóörsi Somlyó-hegyen, Balatonfűzfő parti sétányán és a mezőlaki Szélmezői-horgászstavaknál a Mezőlaki Horgászegyesület hozzájárulásával szerveztünk madármegfigyelő, -számláló és -gyűrűző programokat összesen kétszáz érdeklődő részvételével október első hétvégéjén. Az Országos Könyvtári Napok keretében október nyolcadikán Harmóniában a természettel elnevezésű madármegfigyelő sétát és bemutatógyűrzést tartottunk a társszervező Eötvös Károly Megyei Könyvtárral, hat önkéntessel negyvenkilenc látogatót fogadva. A rendezvény érdekessége volt, hogy öt cinegefajt (szén-, kék, búbos,

Könyvtári napok (fotó: Szilágyi Alexandra)

Költőláda kihelyezése – előtérben Forintos Ede, távcsővel Forintos Viktor, a létrákon Széplaki Imre balról és Móczár Balázs (fotó: Szilágyi Alexandra)

fenyves- és barátcinegét) is sikerült bemutatni a gyűrűzés során. Ezen a napon napraforgót is osztottunk a helyi csoport megjelent tagjainak. November 16-án a Csillagkert Balatonarácsei Református Óvoda családi napján Madárvédelem-madárgyűrzés című bemutató madárgyűrzést és előadást tartottunk. A programok mellett három új gyöngybagoly-költőládát is kihelyeztünk a megyében. Ezúton is köszönjük önkénteseink munkáját, valamint az érintett gazdálkodók, a református és katolikus egyház támogatását.

Forintos Ede és Móczár Balázs

LEPKÉVÉDELMI SZAKOSZTÁLY

A szakosztály első alkalommal meghirdetett, hagyományteremtő Az év lepkéje szavazásán a fecskéfarkú pillangóra, a nagy éjjeli pávaszemre és a fehérgyűrűs csüngőlepkére lehetett szavazni az MME honlapján 2022. szeptember 30. és december 22. között. A legtöbb voksot végül a fecskéfarkú pillangó kapta, így ez az idei év lepkéje.

NYAKTEKERCSVÉDELMI MUNKACSOPORT

A Harkályvédelmi Szakosztályon belül a nyaktekercs iránt különösen érdeklődő madárszokból megalakult a Nyaktekercsvédelmi Munkacsoport. Célja a fajjal kapcsolatos kutatási, védelmi munkák koordinálása, néhány mintaterület kialakítása, odútelepek létesítése, gondozása; a megszerzett tapasztalatok alapján a fajvédelmi munkák kiterjesztése, ajánlások kidolgozása, azok összegzése, publikálása; az érdeklődő fiatalok ornitológiai ismereteinek bővítése, a nyaktekercsvédelmi munkákba történő bevonása. Az immár két éve működő munkacsoport tervei között szerepel egy felmérési protokoll kidolgozása, mely választ adhat a faj hazai állományának helyzetére, a változás trendjének felmérésére. Az eddigi munkánk eredményeként hat mintaterületen negyvenhat odút helyeztünk ki, melyekben 2022-ben négy pár nyaktekercs költött sikeresen. Külön öröm, hogy a munkacsoport munkájába az MME Ifjúsági Tagozatának aktivistái is bekapcsolódtak.

Klébert Antal

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országszerte elszórtan dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, a társadalmi kapcsolatokért felelős, a gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon (mme.hu > Kapcsolat).

TÁRSADALMI KAPCSOLATOK OSZTÁLY

A hagyományosan október első hétvégéjére meghirdetett Európai Madármegfigyelő Napok nemzetközi programon 2022-ben harminckét BirdLife-partnerország madártani szervezete, köztük hazánk képviselője, az MME vett részt. Az összesített eredmények alapján Európában és Közép-Ázsiában 753 helyszínen több mint 4,6 millió madarat figyelt meg a 19 148 résztvevő. Magyarország minden évben jól szerepel az országok közötti játékos versenyben, idén a rendezvényhelyszínek és résztvevők száma tekintetében is első helyezést értünk el, a látott madarak számában pedig ötödikek lettünk.

Nagy téli madárles címmel országos madárszámlálásra hívtuk a lakosságot a karácsony és szilveszter között három nappal, december 28–30-án, majd az ezt követő hetekben egy-egy napon egészen 2023. február 28-ig. Az akció célja a lakosság bevonása a környezetünkben élő madarak megfigyelésébe, a védelmüket is segítő „közösségi tudomány” (citizen science) jellegű adatgyűjtésbe. Az EU LIFE Nature alapja által a Közösen a természetért pályázat (LIFE NGO4GD/HU/000037) keretében támogatott Nagy téli madárles csak egyike az MME új, TermészetLesen elnevezésű programjának, amelynek célja a lakosság bevonása a környezetünkben élő madarak és más állatok megfigyelésébe. A téli akció mellett lesz egy, a tavaszi időszakban megfigyelhető állatokra kialakított adatgyűjtés, a Tavaszi természetes, továbbá a lakosság kedvenc madarait, a fecskéket és gólyákat leltárba vevő két felület, a Fecskeles és Gólyales. Tervben van még az autók által elütött, áramütés, ablaknak ütközés következtében vagy egyéb okból elpusztult állatok bejelentését is lehetővé tevő applikáció is.

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt eredmények tájékoztató jellegűek, és a 2022. december végéig beérkezett adatok alapján készültek.

A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet. Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszelevélben.

NAGY LILIK

Egy magyar gyűrűs nagy liliket fényképeztek le 2022. november 25-én Belgiumban (Nyugat-Flandria, Filip De Ruwe). A ludakon, hattyúkon gyakran alkalmaznak nyakgyűrűket, amelyek alapján sokkal könnyebb a madarak azonosítása, de ezt a nagy liliket a mindössze egy centiméter magasságú fémgyűrűje alapján sikerült a fényképről azonosítani. Ezt a példányt, harminc társával együtt, 2013. február 28-án fogták be és jelölték meg a Zámoly határában lévő víztározónál (Fejér megye, Szinai Péter, Szalai

Fotó: Filip De Ruwe

Gábor és a hollandiai Alterra kutatóintézet munkatársai). A befogáshoz vetőcsöves tarlóhálót használtak. A madarak közül öt műholdas nyomkövető eszközt kapott. A többi huszonhat nagy liliket nyakgyűrűvel jelölték meg, köztük a most megfigyelt madarat is, de ez elhagyta (legvalószínűbb, hogy eltört) a sajátját valamikor az utóbbi két évben. Előtte tizenkét alkalommal került szem elé Németországban és Belgiumban a téli hónapokban, legutoljára 2020. december 12-én azonosították a nyakgyűrűje alapján a mostani megfigyelési helyétől nem messze.

Magyarországon mindössze kétszázöt nagy liliket gyűrűztek ez idáig, közülük jelenleg a most Belgiumban megfigyelt a legidősebb megkerült példány. A 2013-ban Zámolynál megjelölt harmincegy nagy lilik közül tizenkilencről érkeztek később megkerülési adatok a Madárgyűrűzési Központba, elsősorban itthonról és a környező országokból, de volt olyan madár köztük, amelyet Bulgáriában figyeltek meg, vagy Oroszországban, Kazahsztánban lóttak le. A most Belgiumban megfigyelt hazai gyűrűs madár telelőterületet váltott, és a Germán-alföldön tölti a hideg hónapokat.

A nagy lilik Eurázsia és Észak-Amerika tundráin fészkel. A Kárpát-medence fontos vonuló- és telelőterülete az Oroszország észak-északnyugati területein, különösen a Tajmir-félszigeten fészkelő állománynak. Egyes éjszakázó- és pihenőhelyeken ilyenkor több tizezres csapatok gyűlnek össze, mint például a tatai Öreg-tavon.

FEHÉR GÓLYA

Egy magyar gyűrűs fehér gólyát figyeltek meg 2022. december 29-én a Dél-afrikai Köztársaságban (Addo Elefánt Nemzeti Park, Jaco Ras), az Indiai-óceán partjától mindössze huszonöt kilométerre. A madárról fénykép készült, amelyen könnyen leolvasható volt a színes jelölés kódja. Ezt a gólyát fióka korában gyűrűzték, 2022. júniusban Nemescsóban (Vas megye, Harsányi Krisztián). A kirepülését követően augusztusban a szombat-helyi szeméttelen is megfigyelték. A gyűrűzés és az afrikai megfigyelés közötti távolság légvonalban 9037 kilométer. Hazai gyűrűs madár korábban még nem került meg ilyen távol a jelölési helyétől. A korábbi „csúcstartó” (9003 kilométer) egy másik, Dél-Afrikában megkerült fehér gólya volt, amelyet Dar-nózszeiben gyűrűztek 2012-ben (Vas megye, Harsányi Krisztián),

Fotók: Jaco Ras

és 2018-ban találtak rá sérülten a dél-afrikai országban. A hazai madárgyűrűzés kezdete (1908) óta összesen ötvennyolc magyar gyűrűs fehér gólya, egy kék vércse és egy kúszvágó csér került meg a Dél-afrikai Köztársaságban.

UGARTYÚK

Magyarországon ez idáig negyvenkilenc ugartyúkot gyűrűztek, ebből nyolcat 2022-ben. Ezek nagy részére műholdas nyomkövető eszköz is került, közülük kettő külföldön került kézre. Az egyik madarat Libiában solymászmadárral ejtették el 2022. október végén. Ezt a madarat huszonöt nappal korábban jelölték Szabadszállás határában (Bács-Kiskun megye, Sági Tamás,

Barna Krisztián). A másik példány tetemét 2022. december közepén Görögországban, Athén közelében találták meg a tengerparton. Ezt az ugartyúkot Nyárlőrinc határában jelölték 2022. október elején (Bács-Kiskun megye, Sági Tamás, Barna Krisztián). Korábban csak belföldi megkerülésekkel rendelkezünk, ezek az első külföldi ugartyúkadatok a hazai adatbázisban.

Az ugartyúk Eurázsia délnyugati részén és Észak-Afrikában költ. A hazai fészkelő állomány hosszú távú vonuló, a telet Afrikában töltik.

LÓCSÉR

Egy finn, színes gyűrűs lócsért figyeltek meg 2022. szeptember közepén Geszt mellett, a Begécsi-halastavaknál (Békés megye, Tögye János, Papp Gábor). A madarat első éves korában gyűrűzték, 2016. június közepén a Botteni-öböl partvidékén. 1984-ig összesen hét finn gyűrűs lócsér került kézre Magyarországon, a legtöbbet lelőtték. A mostani az első, Finnországban színes gyűrűvel jelölt példány, amelyet megfigyeltek itthon. A finn gyűrűs madarakon kívül huszonegy svéd, egy észt és egy orosz gyűrűs lócsér került meg korábban Magyarországon.

Fotó: Kaczkó Ádám

A lócsér szigetszerűen, a világ legtöbb táján fészkel. Az északi-európai állománya vonuló, a telet Afrika partvidékén és nagy folyói mentén töltik. Magyarországon rendszeres, de ritka átvonuló.

FEKETE SAS

Egy Belaruszban jelölt fekete sast figyeltek meg a Nyíregyháza közelében lévő Szelkó-tónál (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Gilányi Gábor, Papp Gábor, Danku János, Görög Zoltán). A madarat 2022. október 18. és 24. között három alkalommal is azonosították a területen a kék, egyedi kódos gyűrűje alapján. A madarat fióka korában gyűrűzték, 2022 nyarán Belarusz déli részén. Ez a második külföldi gyűrűs, egyben az első ebből az országból származó gyűrűs fekete sas, amely megkerült Magyarországon. Korábban, 2021-ben egy észt gyűrűs példányt figyeltek meg, amelyet szintén fióka korában jelöltek, 2016-ban.

Fotó: Papp Gábor

A Magyarországon nem fészkelő fekete sas egy példányát gyűrűzték eddig nálunk: a 2016. októberben a Szegedi Vadasparkba bekerült, sérült példány több hónapos pihentetés után hazai gyűrűvel lett elengedve a dévaványai pusztákon. A fekete sas Kelet-Európa és Ázsia mérsékelt övi sík vidékein fészkel. Vonuló madár, a telet főleg Ázsia déli részén tölti. A Kárpát-medencében tavasszal és ősszel láthatóak átvonuló példányok, de esetenként áttelelhet egy-egy madár.

PARLAGI SAS

2022. november 17-én az Alattyán határában lévő PannonEagle LIFE sasetetőnél figyeltek meg egy gyűrűs parlagi sast (Jász-Nagykun-Szolnok megye, Fatér Imre). A madarat fióka korában gyűrűzték, 2012-ben Kompolt határában (Heves megye, Horváth Márton), azóta ez az első megfigyelése. A hazai jelölésű

Fotó: Fatér Imre

parlagi sasok közül jelenleg ez a legidősebb megkerült példány. Az EURING- (The European Union for Bird Ringing) adatbank alapján a legidősebb – horvát gyűrűs – megkerült parlagi sas huszonhat évig élt.

A parlagi sas az eurázsiai füves puszták madara, ennek megfelelően nálunk éri el elterjedési területének nyugati határát. Az öreg madarak egész évben a költőhelyükön maradnak. A fiatalok a kirepülést követő hónapokban kóborlásba kezdenek, egy részük a Balkánon, Kis-Ázsiában vagy akár Észak-Afrikában telel.

VÖRÖS KÁNYA

Egy magyar gyűrűs, műholdas jeladóval is ellátott vörös kánya szélurbinának ütközött, és elpusztult 2022. október elején Olaszországban. A madarat fióka korában gyűrűzték, 2022. június végén Bosta határában (Baranya megye, Bagyura János, Haraszthy László). Ez az első hazai jelölésű példány, amely megkerült Olaszországban.

Magyarországon eddig harminchat vörös kányát gyűrűztek, és korábban kettő került meg külföldön, Horvátországban és Szerbiában. Itthon eddig kettő Csehországban, egy Szlovákiában és egy Ausztriában jelölt példány került meg. A vörös kánya Európa egyes részein elterjedt, Magyarországon ritka, de

Fotó: Lukács Katalin Odett

rendszeres fészkelő. Az európai állomány részben vonuló, a telet Dél- és Nyugat-Európában tölti, a Kárpát-medencében is találkozhatunk egyes példányokkal a tél folyamán.

VÖRÖSBEGY

Dél-Portugáliában, a Szent Vince-fok közelében fogtak vissza egy magyar gyűrűs vörösbegyét 2022. október végén. A madarat 2022. szeptember elején gyűrűzték a Tömördi Madárvártán (Vas megye, Gyurácz József). Magyarországon eddig 300 ezer vörösbegyét gyűrűzték, amelyek közül 127 példány került meg külföldre, a legtöbb a Kárpát-medencétől dél-délnyugati irányban. Ez a második hazai jelölésű vörösbegy, amely megkerült Portugáliában.

Fotó: Baglyas Angéla

2022. október végén egy fémgyűrűs vörösbegyét fényképeztek le Gödöllőn (Pest megye, Baglyas Angéla), amelyet 2017. május 26-án gyűrűzték ugyanott, már adult madárként. Ez a példány feltehetően egy legalább hatodik éves, helyi fészkelő madár. A hazai madárgyűrűzési adatbankban ez a kilencedik legidősebb ismert korú példány. A legidősebb hazai gyűrűs vörösbegyét a jelölést követő kilencedik évben fogták vissza.

A vörösbegy szinte egész Európában elterjedt, gyakori fészkelő madár. Rövid távú vonuló, a telet a Földközi-tenger partvidékén és Délnyugat-Európában tölti. A Kárpát-medencében, különösen enyhébb teleken, áttelelhet, ilyenkor madáretetőknél is megfigyelhető.

ERDEI PITYER

2022. július elején egy szerb gyűrűs erdei pityert fényképeztek le Tömörkény határában, egy madáritatón (Csongrád-Csanád megye, Hatvani József). A fényképen a madár fémgyűrűje olvasható volt, így lehetett azonosítani. A madarat 2020. szeptember 11-én gyűrűzték Apatin határában (Vajdaság, Nenad

Spremo). Ez az első Szerbiában gyűrűzött példány, amely megkerült hazánkban, egyben az első olyan erdei pityer megkerülési adata, amelyet megfogás nélkül lehetett azonosítani.

Fotó: Hatvani József

Magyarországon közel 13 ezer erdei pityert gyűrűzték eddig, amelyek közül mindössze három példány került meg külföldre, Finnországban, Máltán és Spanyolországban. A most megkerült szerb gyűrűs madáron kívül korábban egy orosz gyűrűs példány került meg itthon, amelyet a Kandalaksai-öböl közelében jelöltek, és a Dávodi Madárgyűrűző Állomáson fogták vissza. Az erdei pityer Európa és Közép-Ázsia erdős vidékein fészkel. Hosszú távú vonuló, a telet Afrika szavannás területein tölti.

NÁDI SÁRMÁNY

Egy sarkkörön túl gyűrűzött nádi sármányt fogtak vissza Vác közelében 2022. október 23-án (Pest megye, Dénes János). Ez az első norvég gyűrűs példány, amely Magyarországon megkerült. A visszafogott madarat Norvégia legészakibb részén, a Porsanger-fjord partvidékén jelölték 2022. szeptember 23-án. Jelenleg ez a legészakibb gyűrűs énekesmadár, amely megkerült Magyarországon.

Itthon korábban 139 külföldi gyűrűs nádi sármány került meg, a legtöbbet Olaszországban, Finnországban és a szomszédos országokban gyűrűzték. Itthon eddig kilencven ezer nádi sármányt gyűrűzték, amelyek közül 175 példány került meg eddig külföldre, a legtöbb hazánktól délnyugati irányban, a telelőterületeken.

Fotó: Dénes János

A nádi sármány hazánkban a leggyakoribb sármányféle. Verészerű alkata és színezete miatt a népi neve nádi veréb. Eurázsia mérsékelt övezetében széles sávban elterjedt, fűzbokrokkal övezett nádasok gyakori fészkelője. Az észak-európai állományok a Földközi-tenger partvidékéig vonulnak. Ezalatt a Kárpát-medencébe is nagy tömegben érkeznek vagy vonulnak át. A hazai fészkelő állomány leginkább állandó, de keményebb teleken a madarak nagy része délebbre húzódik.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

BARÁZDABILLEGETŐ AUGUSZTUSI KÖLTÉSE (FIÓKANEVELÉSE)

2022. augusztus 17-én Karancslapujtón, a Dobroda-patak mentén erdei és réti cankó lehetséges előfordulását ellenőriztem. A Baksa-farmhoz érve, „villanydróton” egy izgatottan viselkedő, farkát sűrűn billegető, halk „pittyegő” hangokat adó barázdabillegetőre lettem figyelmes. Távcsővel láttam, hogy

Fotók: Rozgonyi Sándor

a csőrében eleséget tart, amin csodálkoztam, mert ilyenkor már nem szokott fiókákat nevelni a faj. Nem is húzódtam takarásba, de a barázdabillegető sem volt óvatos, az eleséggel rögtön egy közeli szénatárolóba, lapjára bedepózott körbálák alsó sorának középrészére repült be. Még egy etetést kívártam, hogy biztos legyen a dolgomban. Amikor elrepült a szülőmadár, odamentem a berepülés helyére. Meglepődve láttam, hogy a henger összeillesztésének tíz centiméteres peremén, 1,1 méter magasan a fészkekben négy tollas, kifejtett fióka lapult meg (záptojás nem volt benne). A fészkek előlről teljesen nyitott, könnyen észrevehető helyre épült, a patakot negyven méterre. 2016-ban találtam barázdabillegető bizonyítottan háromszori költését, de ebből az utolsó kirepülés időpontja július 19-én volt.

Rozgonyi Sándor

BÚBOS VÖCSÖK KÜLÖNÖSEN KÉSŐI FÉSZKELÉSI PRÓBÁLKOZÁSA

2021. augusztus 27–29. között a Vekeri-tónál, egy stégről figyeltem a madárvilágot. Ekkor vettem észre egy búbosvő-

Fotó: Szabó Gyula

csöfkészket, amelyen kottlott a tojó. Mindhárom napon – fészkegigazítás közben – jól látható volt, hogy csak egy tojóson kottlik a madár. A fészkek a fotó tanúsága szerint is meglehetősen kezdetleges volt, alig emelkedett ki a vízből. Sajnos a költés kimeneteléről nincsenek információim.

Szabó Gyula

Szerkesztői megjegyzés: A búbos vőcsök Magyarországon évente egyszer költ, de nem zárható ki az sem, hogy egyes párok akár kétszer is nevelnek fiókákat. Szokásos fészkelje négy-öt tojásból áll. A megfigyelt kottló madár az egy tojással minden bizonnyal egy többedik pótköltési próbálkozás volt, ezért és a késői időpont miatt lehetett csak egy tojás a fészkekben.

CIGÁNYCSUK HÁROMSZORI KÖLTÉSE

2022. május 8-án Karancslapujtón, a Dobroda-patak menti földúton haladva madarásztam. A Rocsota-réthez érve (mára lucernás...) egy izgatott hím cigánycsukra lettem figyelmes, amely eleséget tartott a csőrében. Hátrább húzódva távcsővel figyeltem, hogy hová repül vele. A széles és mély medrű patak rövid füves, hamvasszeder-sarjas részsűjén, száraz fűcsomó alatt meg is találtam a fészket öt csupaszi fiókával és egy záptojással. Május 21-én ugyanitt a már fészket elhagyó, fűben „zsizsegő” fiókák hangját hallottam. Június elején a patak ezen háromszáz méteres szakaszát villanypásztorral lekerítették, és négy ló legelészett rajta.

Július 5-én ismét erre jártam, a csukpár nagyon hevesen tiltakozott megjelenésemre. Mindkét szülő eleséget tartott a csőrében, amelyet kis idő múlva egyszerűen lenyeltek, és nem is voltak hajlandók újabb adagot hozni, amíg ott voltam. Ezért úgy döntöttem, hogy átnézem a patak általam behatárolt északi részsűj oldalának harminc méter hosszúságú szakaszát. A csonkig legelt növényzet és a nagy szárazság miatt még inkább kopárnak tűnő meder oldalában csak hamvasszeder-sarjak árválkodtak. A módszeres kutatás ellenére sem találtam fészket, ezért lementem a meder aljára, az éppen csak csordogáló patak mellé. Rövid szakaszon méter magas, függőleges, szakadékos peremfal húzódott. Először egy üregerű mélyedésben vettem észre egy fészkekezdeményt hatvan centiméter magasan. Mellette egy méterre, ugyanazon magasságban,

Fotók: Rozgonyi Sándor

száraz fűcsomó közepébe épült fészkekben négy tollas, kifejlett fiókáját találtam meg. A fészkek felülről teljesen nyitott volt (utólag megnéztem, nem volt benne záptojás).

Július 21-én is folyamatosan csettegő, idegesen viselkedő csukpár fogadott. Ekkor eszembe jutott, hogy láttam itt egy kezdeményt is, amelyet a második költés próbafészkekének gondoltam. A mostanra már csontszáraz patakmeder aljára érve könnyen megtaláltam az üreget, és láss csodát, a befejezett fészkekben hat frissen rakott tojást találtam. Július 23-án egyórás zivatar zúdult a térségre. Következő nap megnéztem a fészket, és amire számítottam, bekövetkezett: a tojásokra ráhullott az átázott föld. Mivel a cigánycsukpár erősen aggódott a hátam mögött, gondoltam, megér egy próbát, ezért megtisztítottam a tojásokat, és visszaraktam a helyükre. Másnap megnéztem, a tojások hidegek voltak (ekkor készítettem a fotót is). Sikeres költés esetén a fiókák kirepülését augusztus 17-é környékére vártam volna.

Augusztus 10-én ettől a fészektől körülbelül ötszáz méterre, Baksaházán, mezőgazdasági területet átszelő műút menti rövid gyomos, hamvas szedres árokparton, lekaszált avas feketeüröm-csomó alatt egy másik cigánycsukpár fészket találtam meg öt tollas, kifejlett fiókával.

Rozgonyi Sándor

MEZEI VERÉB KÖLTÉSE HARKÁLY VÁJTA SZIGETELÉSBN

A pázmándfalui óvoda épületének szigetelésébe egy nagy fakopáncs több üreget is vájt, csak a tűzfalon hét lyukat számoltunk meg. Tavasszal kettőben mezei verebek fészkeltek. Június közepén furcsa esetre lettem figyelmes: az egyik ilyen

Fotó: Vigné Priznicz Tünde

„odúból” egy nagy fakopáncs nézegetett kifele, két mezei veréb pedig próbálta elkergetni. Az eset több napon át megismétlődött, s azóta is találkozom velük minden héten. A harkálylyukak száma az épületen közben tizenhétre nőtt.

Vigné Priznicz Tünde

ÖRVÖS LÉGYKAPÓ TOJÁSAI SZÉNCINEGEFÉSZKÉKBN

2022. május 21-én a Pákozdi és Sukoró közötti Hurka-völgyben a második költéseket ellenőrizve, a tízes számú odúban, szén-

Fotó: Fenyvesi László

cinegefészkekben három széncinegetojás mellett két örvös- légykapó-tojást találtam. A harminc éve működő odútelepen nem tapasztaltam még hasonlót. A költés eredményét már nem ellenőrizhettem.

Fenyvesi László

REPCÉBN KÖLTŐ BARNÁ RÉTIHÉJA

2022. július 2-án Bácsalmáson repce aratása közben a kombájn kezelője egy ragadozómadár-fészkealjra bukkant. A helyszíni ellenőrzéskor kiderült, hogy egy barna rétihéja ötfiókás fészkealját aratta le a gép, amit az ötből csupán kettő élt túl,

Fotók: Tamás Ádám

és a fészkek is megrongálódott. A gépkezelő a fészkek maradványait az életben maradt két fióka fölé helyezte, hogy a tűző nap ellen védje őket. A helyszínre érkezésünkkel mindkét szülőmadár a fészkek közelében tartózkodott. A fészkek mellett prédaállatok, mezei pocokok felhalmozott tetemeit is megtaláltuk. A fészkekbe jelentős mennyiségű nád- és gyékényrizóma volt beépítve. A fészkek aratás előtti magassága a talajszinttől számítva – becslésünk szerint – körülbelül ötven-hatvan centiméter lehetett. Észak-Bácskában korábban nem volt ismert a barna rétihéja repcében történő megtelepedése, és gabonában is csupán egy alkalommal találtuk fészket 2019-ben, szintén Bácsalmáson. A megtalálás utáni harmadik napon újra felkerestük a helyszínt, de ekkor a fiókák már nem voltak a fészkekben, minden bizonnyal predáció áldozatául eshettek.

Tamás Ádám és Vogl István

SZÉNCINEGEKÖLTÉS PÁZMÁNDFALUBAN

Egy pázmándfalui, használaton kívüli postaládában már harmadik éve fészkel széncinege. Ez a tény önmagában már nem számít annyira különlegesnek, mert a jó fészkelőhelyek csökkenő száma és a széncinegék emberrel szembeni viselkedésének megváltozása miatt egyre gyakrabban találkozhatunk ilyen esettel. Azonban ennek a postaládának a bejárata mindössze hatvan centiméterre van a földtől, a fészkek pedig

Fotók: Vigné Priznicz Tünde

így még ennél is alacsonyabban. Az utca kis forgalmú, de így is meglepő a széncinegék bátorsága, amellyel ezt a szokatlan fészkelőhelyet választották.

Vigné Priznicz Tünde

SZÉNCINEGETOJÁSOK MEZEI VERÉB FÉSZKÉBN

A széncinege és a mezei veréb egészen különböző fészket épít. Előbbi mohával alapozza és szőrrel béleli azt, és a fészkek az odú alján helyezkedik el. A mezei veréb száraz fűszálakból és nádbuagából rakott fészke, melyet tollakkal bélel, kitölti az egész odút. Ezért is lepődtem meg, amikor 2022. május 3-án a Madárdal tanösvényen, egy két méter magasra kihelyezett, Juhász Imre által megjavított odúban az öt mezei veréb-tojás mellett két széncinegetojást találtam. Tíz nappal később már csak egy széncinegetojás volt az odúban. Amikor május 20-án sor került a fiókák gyűrzésére, a négy öt-hat napos mezei veréb-fióka mellett már csak a néhány naposan elpusztult cinegefiókát találtam. Valószínűleg a mezei veréb nem tudta megfelelően táplálni a másik faj fiókáját.

Fenyvesi László

SZÜRKE LÉGYKAPÓ KÉSŐI KÖLTÉSE

2022. július 31-én Jász-Nagykun-Szolnok megyébe, Berekfürdőre egyhetes üdülésre érkeztünk. Még alig szálltam ki az autóból a strandfürdőn belül, amikor madárfiókák hangja ütötte meg a fülemet. Rövid vizsgálódás után meg is találtam a hang forrását. Kempingsátrak felett, akácfa alsó, kihajló, vastagabb ágának letört végében, ágvillán szürke légykapó fészket fedeztem fel két kifejlett fiókával öt és fél méter magasan. A szülők szorgalmasan etették őket, igen bizalmasan viselkedtek az alattuk tüsténkedő emberekkel, így velem szemben is. Másnap kétszer is ellenőriztem (távcső is volt nálam), és biztos, hogy csak két fiókát etettek, a szomszédos fák nem volt esetlegesen kirepült fióka, fiókák. Augusztus 2-án a reggeli órákban elhagyta a fészket a két fióka. Ez igen késői kirepülésnek számít a szürke légykapónál, ha a két fióka a teljes fészkealjot tartalmazta, az meg pláne nagyon ritkán mondható.

Rozgonyi Sándor

Szerkesztői üzenet: A Madártávlat 2015. évi őszi számában indítottuk el az Érdekes fészkelések rovatot. Ez a cikk az eddig megjelentek sorában a 250. Köszönjük mindenkinek a rovat támogatását, és biztatjuk tagtársainkat arra, hogy a jövőben is minél többen küldjék el érdekes fészkelésekre vonatkozó megfigyeléseiket, melyeket igyekszünk megjelentetni.

Köszönettel: Haraszthy László

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2022 októberének, novemberének és decemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

OKTÓBER

A szeptemberben a Balatonon rendszeresen látott ékfarkú halfarkasok közül egy sötét színváltozatú fiatal példány még többször szem elé került Balatonfenyvesen a hónap folyamán (Gál Sz. és mások) **1** **2**. Október elején egy kanadai ludat láttak a Rétszilasi-halastavakon (Zsebők T.), az első héten Tiszacsege határában (Tar J., Katona J.) és a gödöllői Szent István Egyetem előtti parkban is észleltek egy-egy vándorfűzikét (Szunyogh B. és mások) **3**, a hortobágyi Csécsi-halastavon pedig egy fiatal lilebíbicet láttak (Nagy M., Veszelinov O.). A hónap első hétvégéjén Apajon, a Dömsödi-árapasztó mellett egy királyfűzikét figyeltek meg (Laposa D. és társai) **4** – ennek az ázsiai fűzikefajnak ez a tizenegyedik hitelesített előfordulása Magyarországon –, Debrecen nyugati részén pedig még mindig ott volt öt havasi sarlósfecske (Zöld B. M.). A második héten Verőcén (Selmeczi Kovács Á.) és Szegeden (Fodor kert) **5** is észleltek egy-egy vándorfűzikét (Domján A. és mások). Október második és harmadik hetében többször és több helyen is láttak lilebíbicet: először a kenderesi Telekhalmi-halastavaknál tűnt fel két fiatal példány (Kiss Á.; Monoki Á.), majd valószínűleg ezek egyikét látták többször az Ecsegfalva határában lévő Kenderesszigeti-halastavakon (Kiss Á. és mások), de ugyanebben az időszakban a Geszt határában elterülő Begécsi-víztárolón (Kaczkó Á. és társai) és a Berettyóújfalú melletti Andaházán is (Simay G. és mások) láttak egyet-egyet (az utóbbi két helyen megfigyelt madarak még a hónap negyedik hetében is többször szem elé kerültek). Október harmadik hétvégéjén Gödöllőn (Dózsa György út) egy vándorfűzikét (Takács Á.), a Rétszilasi-halastavakon egy kanadai ludat (Staudinger I., Cserna Z.), Balatonfenyvesen pedig egy szubadult halászsírályt figyeltek meg (Sirok D.). A hónap harmadik hetében a debreceni regionális hulladéklerakó területén egy öreg (Papp G.) **6**, a szegedi Fehér-tavon pedig egy fiatal dolmányos sírályt (Ampovics Zs.), a kardoskúti Fehér-tavon egy fiatal feketeszárnyú székicsért (Vasas A., Kaczkó Á.), a Hortobágyi-halastavon (Molnár M., Hegedűs D.), majd a Csécsi-halastavon (Borza S. és társai) egy fiatal ázsiai pettyeslilét, a nádudvari Szelencépusztán pedig egy amerikai pettyeslilét láttak (Balla D., Gyömbér Zs. és mások) **7** (mindkét pettyeslilefajnak ez a hatodik előfordulása Magyarországon). Október utolsó harmadában hosszabb ideig tartózkodott egy pehelyréce a Tisza-tó Abádszalóki-öblében (Kaczkó Á. és mások) **8**. A hónap negyedik hetében egy himalájai fűzikét fogtak és gyűrűzték Ócsán (Csipak Á. és társai) – ennek az ázsiai fűzikefajnak ez a negyedik előfordulása Magyarországon –, Balatonfenyvesen egy fiatal csüllöt (Bordé S., Németh F.) **9**, a Pér melletti halastavakon egy kanadai ludat (Radnai M. J., Pitó A.), a debreceni regionális hulladéklerakó területén egy öreg dolmányos sírályt **10** és egy átszíneződő örmény sírályt

Fotó: Adorján Ágnes

Fotó: Strausz Tamás

Fotó: Bajor Zoltán

Fotó: Ampovics Zsolt

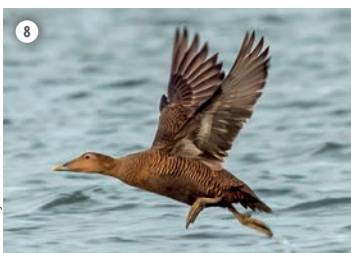
Fotó: Vass Roland

Fotó: Papp Gábor

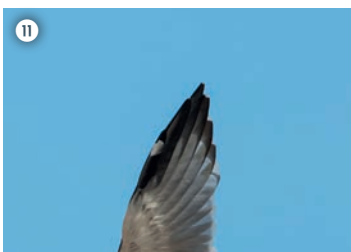
Fotó: Balla Dániel

Fotó: Illycsin László

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Papp Gábor

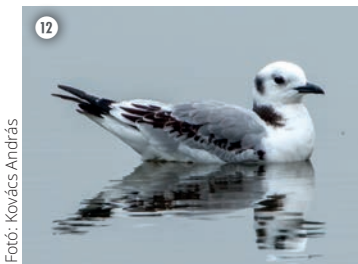

Fotó: Papp Gábor

Fotó: Kovács András

11 figyeltek meg (Papp G.) – a Közél-Keleten honos örmény sírálynak ez az első előfordulása Magyarországon. Október utolsó hetében az Egerszalók melletti Laskó-völgyi-víztárolón egy fiatal csüllöt (Balászi P. és mások) **12**, Balatonlellén egy szubadult halászsírályt (Pénesz L. és mások), Siófok-Szabadisóstón pedig egy öreg kis hattyút láttak (Kajtár B. és mások). Ugyancsak október végén darvak között egy kanadai darut figyeltek meg a balmazújvárosi Nagy-sziken (Sós E., Schmidt A. és mások) **13** – ennek az észak-amerikai fajnak ez az első előfordulása Magyarországon. A hónap utolsó napján ismét látták a Balaton déli partján (Balatonfenyves és Balatonlelle) a fiatal csüllöt (Lendvai Cs. és társai), Balmazújváros szélén, a Nagy-szik mellett pedig egy himalájai fűzikét figyeltek meg (Tóth Á. és társai) (a faj ötödik előfordulása hazánkban).

Fotó: Kovács András

Fotó: Szilágyi Attila

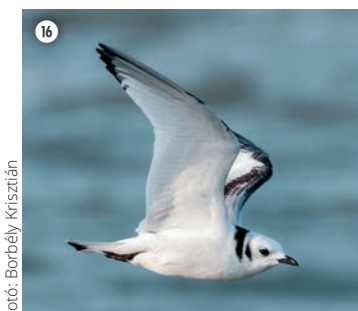
Fotó: Bobák Maximilián

Fotó: Székler Nándor

NOVEMBER

A hónap legelején még látták a Tisza-tavon (Abádszalók) a pehelyrécét (Sós E., Sós-Koroknai V.), Egerszalókon (Laskó-völgyi-víztároló) pedig a fiatal csüllöt (Balászi P. és társai) **14**, Balatonmáriafürdőnél, majd Balatonfenyvesnél pedig ismét szem elé került egy fiatal ékfarkú halfarkas (Szász E.). November első hetében ismét látták a debreceni regionális hulladéklerakónál az öreg dolmányos sírályt (Papp G.), Balatonfenyvesen a fiatal csüllöt (Klement K. és mások) **16**, Balmazújvárosban pedig a himalájai fűzikét (Tóth Á. és mások) **17**; a korábban a Balatonon megfigyelt halászsírály néhány napra a székesfehérvári Vörösmarty-halastavakon tűnt fel (Kovács N.; Staudinger I.) **18**, majd a hónap első felében ismét többször megfigyelték Balatonlellén (Papp L.) és Balatonfenyvesen (Szeimann P. és mások). Az október végén a balmazújvárosi Nagy-sziken feltűnt kanadai darut októberben még hosszú ideig meg lehetett figyelni Balmazújváros környékén, többnyire a Nagy-sziken (Tar J. és mások) **19**, de a hónap második hetében Újszentmargita határában (Cserepes-pusztá) is szem elé került (Kecskés J.), utoljára pedig a hónap végén látták Debrecen felett (Tar I.) **20**. A Siófokon (Szabadisóstó) októberben megjelent öreg kis hattyú még november első felében is ott tartózkodott (Borbély K. és mások) **21** **22**, de a hónap utolsó harmadában két másik példány is feltűnt a közelben, Siófok-Balatonszéplakon (Szatóri J., Pálkás A. és mások), illetve november második, harmadik és negyedik hetében a Hortobágyon, a Nagyiváni-pusztán is láttak egy öreg példányt (Borza S.) **23**. November első hetében Szántódon egy jeges bűvart (Borbély K.), a Pér melletti halastavakon egy kanadai ludat (Pitó A.), a Nagyiváni-pusztán (Borza S.) és a Berettyóújfalú melletti Andaházán (Balla D. és társai) egy-egy lilebíbicet figyeltek meg, az andaházi madarat még a hónap második hetében is többször látták (Simay A. és mások). A hónap második hetében is észleltek az országban lilebíbicet: egyszer a Karcag határában lévő Kecskéri-pusztán (Kálmán S.), több alkalommal pedig a kardoskúti Fehér-tavon (Vasas A. és mások). Ugyancsak a második héten Tiszafüred felett észleltek egy keringő fakó keselyűt (Szabó A.). November harmadik hetében Pusztaszabolcs határában, Cikolán (Králl L., Jordán M.), majd Apajon látták valószínűleg ugyanazt a kanadai ludat (Mecseki A.). A hónap utolsó hetében Balatonlellén ismét szem elé került a szubadult halászsírály (Németh F.), a tatai Öreg-tavon pedig egy öreg dolmányos sírályt észleltek (Csonka P., Szabó M.).

Fotó: Borbély Krisztián

Fotó: Szilágyi Attila

Fotó: Kovács Norbert

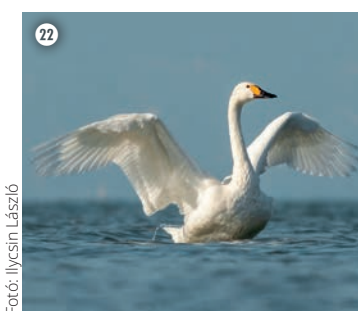
Fotó: Szilágyi Attila

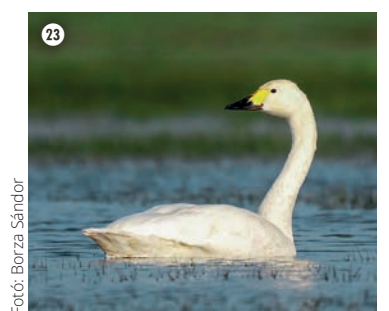
Fotó: Tar István

Fotó: Kurfis Ilona

Fotó: Illycsin László

Fotó: Borza Sándor

Az előző hónapban Siófokon megjelent kis hattyúk december elején egy hárompéldányos kis csapatba álltak össze, és december elején többször megfigyelték őket a siófoki Ezüstparton (Gyuricza András, Gyuricza-Méder N. és mások) ²⁴. A szintén már korábban is látott fiatal csüllő is többször szem elé került még a hónap első két hetében Balatonfenyvesen (Nyúl M., Barkóczi A. és mások) ²⁵. December első hetének végén a Hortobágyon (Nyírő-lapos) ismét megfigyeltek egy ázsiai pettyeslilét (Balla D. és társai). A korábban a Balatonon és Székesfehérváron is látott szubadult halászsirályt december közepétől egészen az év végéig sokszor látták Balatonbogláron (Csór S., Fenyősi L. és mások) ^{26, 27}, egyszer pedig Fonyódon (Ilycsin L. és társai) ²⁸. December második hétvégéjén egy jeges bűvár tűnt fel a Balatonon: a fonyódi kikötőben az év végéig sokan megfigyelték és fényképezték (Bajor Z. és mások) ^{29, 30}. A hónap második hetében egy kuhi jelent meg Hódmezővásárhely és Békéssámszon között (Csomorkány), és egész hónapban ki is tartott a területen (Balogh G.; Vasas A. és mások) ³¹. December harmadik és negyedik hetében egy kanadai ludat láttak Balatonfenyvesen (Gál Sz. és társai; Mihalicz Á.). A hónap utolsó hetében a korábban Siófokon tartózkodó három öreg kis hattyút Zamárdiban figyelték meg szinte mindennap (Gál L. és mások) ^{32, 33}, de közben egy alkalommal Szabadisóston is feltűntek (Péntek I.). Néhány nappal az év vége előtt Békéscsabán (Fás-tó) is megjelent egy jeges bűvár (Janttyik T. és mások) ³⁴, a Hajdúszoboszló határában elterülő Angyalháza-pusztán pedig egy ázsiai pettyeslile került szem elé (Ecsedi Z. és társai).

Fotó: Borbély Krisztián

Fotó: Balla Dániel

Fotó: Nemes Kristóf

Fotó: Mészáros József

Fotó: Ilycsin László

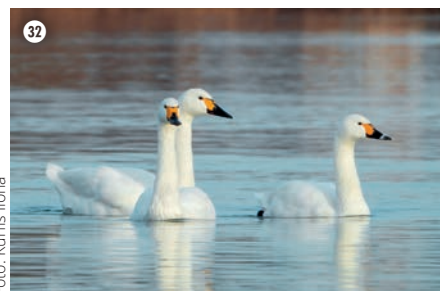
Fotó: Sirok Dávid

Fotó: Sirok Dávid

Fotó: Szilágyi Attila

Fotó: Kurfis Ilona

Fotó: Sempéger Zsolt

Fotó: Janttyik Tibor

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak. Amennyiben érdeklődik a ritka madarak hazai előfordulásai iránt, csatlakozzon az MME Ritkaságvadász Szakosztályához (e-mail: ritkamadarak@mme.hu).

CSIPOGÓ

2023-BAN AZ ÉV
MADARA A
BARKÓSCINEGE!

TÖLTS VELÜNK EGY
IZGALMAS ÉVET A
NÁDASBAN!

CINEGE VAGY
NEM CINEGE?

Miről
ismered
fel?

Ha még nem
múltál el 14 éves,
játssz velünk menő
nyereményekért
az MME Boltból!
Lapozz az utolsó
oldalra!

Merülj el a nádasok
rejtett világában!
Vajon kik bujkálnak
a nádszálak
tengerében?

ELŐZŐ SZÁMUNK
NYERTESE:
Pásti Flóra Léna, 11 év

A nádasban sürgő-forgó madarakra a barna rétihéja is vadászik.

A nádas több emlősfaj számára is búvó- és táplálkozóhely: például a vidra, közönséges vízicickány, törpeegér, őz, vaddisznó, róka.

A guvat a nádasok jól rejtőző „mindenevője”. Ha alkalom adódik rá, kisebb madarakat is zsákmányol.

A nád víz alatti részein látható zöld masszát rengeteg apró élőlény alkotja: gombák, mohaállatok, baktériumok, algák.

A barkóscinege a nádszárakból is kiszedi a rovarlárvákat, például a lepkehernyókat. Gyakran csapatokban mozog a nádas sűrűjében.

A barkóscinege egész évben a nádasban él, és ott táplálkozik.

A levéltetvek a nádasban is nagy mennyiségben megtalálhatóak. Éppen ezért a madarak számára is fontos táplálékforrást jelentenek.

A kockás sikló elsősorban kisebb halakat, kétéltűeket zsákmányol. Gyakran a víz alatt megbújva várja áldozatát.

Egy sűrű nádas belseje védelmet nyújt a forrósággal, szélviharokkal, nagyobb esőkkel szemben, sőt a szennyező anyagokat is kiszűri a vízből. A nádaszót benépesítő állatvilág egy része egész életében kötődik a nádhoz, míg mások csak időszakosan.

ÉLET A NÁDASBAN

A nádasok különleges élőhelyek. Első ránézésre egyhangúnak tűnhet a nádszálak tengere, de ha csendben figyeled, meglevenedik.

Először csak egy-egy nádszál rezdülése árulkodik a lakókról. Kis kitartással azonban azt is látni fogod, hogy mi mindent csinálnak.

A rovarevő madarak számára a nádas egész évben kínál lehetőséget. Ízeltlábúak (rovarok, pókok, atkák) sokasága él itt: a náddal táplálkoznak, vagy a nádban fejlődnek, de számos ragadozó is akad közöttük, mint amilyen a védett nádi állaspók.

A nádibaglyok nem madarak, hanem rovarok, pontosabban lepkék. Több fajuk is él hazánkban, mint például az őzbarna nádibagoly. Hernyójuk a nádszárban fejlődik, azzal táplálkozik.

A nádasban költő énekesmadarak mellett olyanokkal is találkozhatasz, amik csak táplálkozni járnak ide: ökörszem, kék cinege, vörösbecs. Apró természetükkel magabiztosan és fürgén mozognak a vékonyka szálakon és leveleken is.

A nádas víz alatti részei táplálékot és búvóhelyet nyújtanak a halaknak, ebihalaknak és a ragadozó rovaroknak.

CINEGE VAGY NEM CINEGE?

HASONLÍTSD ÖSSZE!

Melyikre igaz az állítás?
Tegyél pipát a megfelelő helyre!
Ha szükséges, használj madárhatározót!
Megoldásodat 2023. április 6-ig várjuk
ide: csipogo@mme.hu.

Miről ismered fel
A BARKÓSCINEGÉT?

	HÍM	TOJÓ	MINDKETTŐ
Hosszú, legyezőszerű farkok			✓
fahéjszín			
fehér-fekete válllevelek			
fekete, elvékonyodó fark a szemtől lefele			
Surrogó hang repüléskor			
SÁRGA CSŐR			
Kékesszürke fej			
Sárga szem			
Alsó farokfedők fahéjszínűek			
Alsó farokfedők feketék			
Sötét lábak			

A barkóscinege valójában nem a cinegék rokona, hanem a barkóscinege-félék egyetlen képviselője az egész világon. Legközelebbi rokonai többek között a pacsirták. A cinege nevet régen kapta azért, mert első ránézésre a cinegékre hasonlít.

Tartalom, szerkesztés, illusztráció:

Talpalatnyi Vadon Természetmegőrzési Alapítvány
Fotók: Andy Morffew, Daniil Komov, Shutterstock

A megfejtés beküldői hozzájárulnak nevük és életkoruk közzétételéhez.

Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

MME Haris

Érdeklis a madarak világa, és egy könnyű, jól használható távcsövet keres? A Haris belépő szintű távcső tökéletes társ a madármegfigyeléshez és természetjárással ismerkedőknél.
(8x42 és 10x42 modellek)

MME Tűzok

Éles és kontrasztos kép, széles látómező és strapabíró külső. A remek ár-érték arányú Tűzok távcsövek kiváló eszközök minden madárbarátnak.
(8x42 és 10x42 modellek)

MME Vércse

A természet szerelmeseiként egy kompromisszummentes képminőséget nyújtó és bármilyen időjárási körülmény között tökéletesen működő kézi távcsövet keres? A Vércse ED-lencsési élethű színeket és tökéletes képminőséget biztosítanak, hogy minden apró részletet kiválóan láthassunk.
(8x42 és 10x42 modellek)

Az MME távcsövek időjárásálló vázzal rendelkeznek, lencsevédő kupakkal, nyakpánttal és tokkal érkeznek a csomagban.

MME Bíbic teleszkópok

Állítható nagyítású spektívjeink tökéletesek a távolban megbújó partimadarak vagy épp a pusztában vadászó ragadozók megfigyeléséhez. A kategóriához képest kompakt méretnek és kis súlynak hála egy egész napos madarász túrára is magunkkal vihetjük a terepen is megfelelő védelmet nyújtó tokban.

Folyamatosan bővülő távcsőkínálatunkért
látogass el webáruházunkba!

mmebolt.hu/madarmegfigyeles
06-20-969-7778

NL PURE 32
EGYSÉGBEN A
TERMÉSZETTEL

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK